

EDALARIAK SUECIA

Garagardau, ardan ta paitar a edanda automobilak gidatzen dabeko «traffyleri» deitutuen dautsee. Urte eunika espetxean sartzen dira. Ta edo kalte aundirik euren berehila egitearren, ba orduan, jakina, zigora diagoa artuko leukee. Txolkada bi pu edo hotella, erdi ardan ondoren berot erabilten dabenuk, Bogesund'eko petxera erosten dabex.

An, lan gogorra lu edo lau egun egin bear izaten dabex. Baiña noiz en urte-oroan Bogesund'era joateo, su aukeratu leikee. Zigor epaiak gidari baimena be urte osoan kenduten ya Baiña orregaitik izen eta entzute on dabe gaitzen «traffyleriak». Euren a kide ta lagunak ez dabe gogoratuten g kin-errudunak dirala; bakarrik erri sen eskuetan jausial eta paitarri arnasa ete-daben azterketako zorri batzuk baiño. Ta nalka da autora igu ibilkoi aurtean jarri, berehila ibi ari bage, epaitua izateko. Egite ospa izan da, kale batetik bestera erosten ilan ostaturari baten alditxar zorriga Erriakialk zerogin onetan somatu edanda, ta epaikari zorrotz batek ko natu eban.

Bruno Larsson, Bogesund'ekartei zuzendaririk, lege au atzeritarrenten ba-dala, esan sustan: «Euren izen a eppiotar sukaldari bat, ingelander a kinen agintaria, jermandar ologillo Polonia'ko salostari bat. Ta orain d zan bertako sukotarrak, osagili antzeskialak, abeslariak, diuetseko zendarik be ba-dira. Baiña beste aldi ten etorri ziran ona luterano abadea, gizon batzuk eta erriain aundiki bat itzikorik, inoiz bez. Alandabe, ed itzelak dira gure aberri onetan, eun laurogei diputadu edo aurkettari o leak dira».

Suecia'n edalari ta moskorti asko dira, arrega Gustavo III'ak dau en Onak bere menpekoi adierazoten en moskortzea aberri eginbear bat (Baiña, paitar saltsearen irabazialk e ge-etekeontzat ziran). Gustavo in reen orrek paitar saltokialk elea stean ipini eban, eleistarrak ed adoratueteke.

Aldi onetan, langille askok aldi zati bat lex paitara artuten eban eta urtean baiño gelago salerososten d lakotze zan.

Orain, gaistakeri arina egiten a nei, epaikaririk kartzela ala osakun keititen dautse. Osakun onen izen a tabus» da. Artu txolkada bat which gora sendatit zantabusua, ta ilakun eruan paitar, ardan ta ugorkien zaletasunak iges egiten dau.

Ba dira Luskalorrian be edazalea en ordikei gitsi, zoritzarrez. Nok ardan-paitar-ugorkilariak zenbat ehen eta gaistakeri egiten dabex Bide-kamioiko ezbeurrak askotan dik dotoz? Es ete dauke etorkuna a llian eta ordikerietari?

Suecia'n lex gure artean, edazale dunei legeauste-neken ipintea, sen «Antabus» ala espetxe-kartzela a ratzen, eliteak turto isango.

GOIZPAR-EBANJELIOA GAUR

Aster-asmaketa utsa dauan kristi-
fauen jakintzak uskurts-erreljio gauze-
tan ez dau botetsen gizonaren biotza.
Augaritik, sarritan, ilhasbide mota ori
basterretzen dabe. Baina ur geldiaci
jazoten yakoa, jazoten yako oidozmenari
bere. Ustelduten da.

Exillean, sator lanean jardun ziran
teologoel zor dautsagu Batikano bigarre-
na. Barri onaren iritzi bat artzetaz
gaifera, zer gelago izango ete da oraingo
teologoenen ta kristifau jakintsuaren egite-
tekoa? Egintzak eta jakintzak, politikak
eta laneko munduak nin alegin andiekaz
lortu dabon aurreerapena, kristifau hibe
mintzoak, Kristoren iraskizon-dotrifia,
mundu orretara egokitu bear dabe.

Elezaren arpegi barria erakusteko ta
Kristoren egia obeto sakonduteko kris-
tifau on gustiok alegin eta indarraldiak
egia bear doguz. Teologiari dagokion
onare gustis atera gura badogu, egoki
izango litzake eliza-barruaren asterketa
seats bat egitea.

Teologia apala-gitsitu egia bear da.
Elezaren egituretan eta bizitzan, laikook
gogoz esku artzerik espadabe. Elezaren
zuzentzan inoiz eskurik izan ez dabelako
da. Jossua aita frantzese teologoak esan
eban lex: «Gaurko egunetan teologiak
dituen egitekoak ikusirik apuzak zere-
girik gitsi dabe (sont infconds)». Eta
Walter Kasper jermaniar teologoak, nu
esan eban: «Edeak izatearekin bear
leukazan serogia-arremanak galdu di-
tuelako, fedea leku kaskarrean gelditu
da».

Elezaren eta gizartearen kritika egi-
tes, gustis garrentzi andikoa da dudarik
gabe: Kristau ori nor da? Zer zifosten
dozu? Ebanjelioren mamioa setan dago?

Kristifau zintzo ta jakitunak orrexi
erantzuna emon bear dautsee egunero,
baita gure bizitzaren aldi ezhardinetan
be.

Karl Rahner teologo ospetsuak inoan
lex: «formula sarrak basterretzeko ordua
da...».

Barrikeri bat uste izango dabe askok
Hans Heng teologoak Kristo'ren herbi-
lundeas esan ebana: «Guretziltzatua bizi
da!.. Esta ardura noiz, nun eta zelan.
Baina Kristo bizi da. Bizitza barri bat
emon yako. Garalle atera da».

Teologo orrek berak esan ebana go-
goan artekoa da: «Antzina-jakintza ta
erakunderik deuenoak besterehikotu egia
ebanan Jesus'ak. Uskurts eta gizarte era-
keten eta onain ordelkari ta buruzagien
aurkako errena bizi da Jesus'en bizitzan».

Politikas bere jardun dia teologo
orrek. Ona emen Metz aital esan ebana:
«Elezak beti egia dau politikoa ta orain
be egiten dau. Ez da onetan orru bakoa.
Abade, gotzain eta teologoak gizonen
zapaltzeaz aitzurik, «ez bat, ez bester» ren
izenean, politikako lokera sarraci eusten
dautsee, ta Eleisen mandarin billaka diru-
di».

Elezaren oraingo estu-aldia, ez da
noski Eleisen antertzen dalako, kritika
on bat egiteko askatasun ispirik estago-
lako baina.

Bear bada Eleisen bera oraingo era-
barriko askatasunaren isatetik alendu
egia da. Baina teologoak hibe beretik:
«barri askotan Elezaren eraketari ta
bakoitzaren gizarteko irabasiari eusteko
bakarrik azaldu izan da Ebanjeliou».

KRISTAU-IKASBIDE TXIROA

España'ko Gotsaiten 13n. Batzar Nagusien auzo ezan ehen Gotsaitiak: Ebanjelio-ikaskizunetan, tamal eta zoritzarrez, guztie atzeraturik gagozala. Orain arte gure Euskalerria fededun aundia izan da, danak dakienak, baiña orain gure artean be fede-sifhezina, ikaragarria, galtzen ari jaku, eta irakatsi ta ikasteko Ebanjelio ta kristiñau-ikaskizunak txirotasun nagargarria agertzen dabe. Besta lurraldeetako laterririk goienetan be ori jasoten dala ezateak, aitzaki lez, ez dau balio. Bardintze edo konparaziorik egin barik, orretan errudunak garsala ezagutu ta ezan daigun.

Fede ta siniskat-ikaskizunetan txirotasuna dakargunetik tru mende dira. Txirotasun ori gotzain eta abade-artzainak, jakitun eta giza-taldeak daka-rra. Gura teologia gure predikazio ta gotsait-idaskietako irakatsiak, apurka-apurka txirotuten doazen ezker, ori ulertu lahen gauza da. Gure zoritzarra goienetan, ikastetxe nagusi, irakastegi, gotzain eta abadeetanik ari jakun. Orain, ogeigarren gizaldiko burubida ta pentsarra sakonetan, iskitu barik alhar ihusten dogu. Une au erruak argitavatu- tuteko ta errudunak berateteko ez da egokia. Danok errundun garala ezan leike eta ori xendiak garan erriak lagunaria lez agertu ditalako. España'n alde bitako jakintzak, orain gizaldi bat eta erditik gaur arte, alharren aurka ta burrukan dabilzela gogoratu bear dogu: laho edo erregizon ez-jaupariera, Jesu-kristo ta onen Eleizea bakoa, bata; kristau-giltza ta ezaben skandua, batez be España'tar ayabal, sendoro alkartua bestea. Biak itoz be ez dabe alhar- teerik gura izan. Estabaida, burruka, orrek gure eguntara arte traun dau eta gaur be jerratzen dau, baiña orain beste era bat eta gai harriak ikusten doguz. Kristau sinteo ta jakitunagoak geideaganako ulermen aunditagoa dauke, baiña eurerarik askok, oraino jakintza ta ikaziz betetuta, Jainkogabeak urten dabe. Gizatalde onet, euren gaurko jakituri eta erlijioaren artean ukamen eta urkaldirik ez dagote, bear dan lez irakatsi bear jake, baita, gizonen askatasunak eta nagusitasunak. Jaun- goikoa itoz egin leikela ez aitzu ez aldendu.

Eta zelan erriko giza-taldeak, langilleak, salo- tartak eta jakintza gitsikoak irakatsi?

Onaitzat kerigma, erlijio got-argitalduaren predikazio ta irakastea bakuna, tolesgabea izango da. Euren kristau-iturburu aitzuta dauke. Mo- ragabetsun edo amarrus Eleiza Amagandik urrindu dira eta mundu ta gizonaren gauzak buruz, marxisten gogaita dabe atsegin. Eleizeak, ama-biotzez negar egirik, maite darian erri-gizon ori uriko lantegi ta fabriketara sidu zan eta ango inguru-eguratsak, Jainko-bizierabako giro txarrak kalte aundia egin zutsan. Ebanjelio ta erlijio-gauzetan gitsijakintza zenez, Jainko-gabe egin da. Gizon oneri kristau- bide irakasteko ezdabaida ta alhar-izketa asko ez da bear. Geure bizieraz, zuzentasun ta mai- tetasun sinteo bakar-bakarrik, Ebanjelio ta Kristo ta Eleizeagana skarri geitke.

Gaztedia be dedarka dago. Zer egin gazteak buruz? Ebanjelioa ta erlijioa, Gramatika, Filosofia ta beste munduko irakas-gaiak lez, egin daitezegu irakatsi. Ebanjelio ta uskurte edo erlijio arazoak biotzez eta Jaungoikoarengandiko gogoz artu bear dituela ezango dautegu.

Jainko-Itz betikoak, mundu onetako gauzetara bakarrik egokitsen dancan, indarra geldu egiten dau. Au gogoratu bear dogu danok.

LETONA

MUNDUA ATONDU

Berba batzuek mundua atondu albalitzake ta ludian era ipinteko geu arduratuta bagengoz, mundua atondu gura dogun aldikidan bizi izatea jazo yaku. Mundua atondutea atsegin geunke guztiok. Eta alan diñogu ta gizadiak daukazan ainbeste asmakizun (problema) aztunak erabaki geinkezala siñistera elduten gara. Alanbe, aldi berean, gauza ukugaei lotuta, tinkaturik bizi gara, geure ondasun ta gizarte onura goratu ta obetzeko beti asmoz, geuk atondu daikeguzan gauzen ardurea itxirik: gure ondoan, gure eguneroko bizitza zati txikian dagozan izakiak laguntasuna guri eskatzen eta bearbada guk, gor ta itsuz, tranquil ezer emon barik.

Norberen zeregiñ-kizunak zelan dabiltz? Gure sendiko gizaki bakoitza zelan bizi da? Geure bear-izan, egin-bearrak zeatz, zindo betetzen doguz? Nik esango neuke gure nereikotasun, andikeri, ta lasaitasunakaitik munduko keiak zeru goi garbia ikusten ez daukue itxiten. Esaterako, zeregiñen eta egunen egia; inguraten gaitun mundu txikiaren garrantzi ta gogokortasuna. Eta mundu txiki au, benetan txikia, ain zuzen be, atondu bear dogu.

Lengo egun baten, idazlari praile batek bere berbaldian onenlangoxe gaiak, gitxi gora bera, esaten ebazan. Bernaldari egidun zan, artez egoan. Mundua, ludi guztia atondu gura dogu ta gero geure etxea naspillatuta dago, geure mundu txikia eragabaturik ikusten da.

Jakiña! lenengoz norberen etxea bare ta bakean euki bear da, idazlariak iñoanez, «nire etxea bakean egonik»... Zer egin neike

orain mundua atonduteko? Nik mundua eratuko dodala asmatuten, ausnartzen ibiltea, bakuneri bat da. Baiña egikizun egin-bearretatik bai eraztuten lagundu geinke. Geure egin-bearrak ondo-ondo beteaz. Ugazaba, buruzagi, lantegiko nagusi ba-naz, langillei euren sari, alobere zuzenak, irabazi guzti-guztiak emoten dautsedaz. Langillea ba-naz, neure egin-bearrak eta lanak dagidaz, alperkerian luzaro egon barik. Danok gure bearizanak ondo bete ta bear, gaur baño obeto egin, ori bai dagola gure eskuetan. Au da geure egin-bear ta eskubidea. Eta astialdietan ez aitzu geide ta urko-lagunei laguntza emon bear yakeela.

Agiriz, ezin dagiguzan asmakizun-problema asko dira; oneitan ez gaitetz kezkatu edo arduratu. Ez ete-dabe larregi itz-egiten gizataldeak? Ta sarri-askotan ez dakiezen gauzak, berba-egitearren bakarrik, jakintsuak balira lez. Gitxi dakien eta ezer egin ez leikeen andra-gizon astidunei gizarte ta ludiko asmakizun ikaragarritzaz berba egiten entzutea, barre egitekoa izaten da.

Bakotxak egin bear eta al dauana egitea ori izan bear leuke geure arazoa ta zeregiña. Onelan ez badogu egiten albai-ariñen, bildur ta tirriña emongo dauku gogapenak.

Nik askotan gogaldu ta ausnartzen dot gai au: mundua atondu. Eta auxe da nire aterakizuna. Gizaki bakotxak bere egin-bearrak zindoro beteko baleuz, mundua atonduko litzake. Bakea, zuzenbidea, eraona, ulermena, eta abar, norberen egoera ondore batuak dira-ta.

LETONA

MUNDUA ATONDU

Berba batzuekaz mundua atondu albalitzake ta ludian era ipinteko geu arduratuta bagengoz, mundua atondu gura dogun aldikidan bizi izatea jazo yaku. Mundua atondutea atsegin geunke guztiok. Eta alan diñogu ta gizadiak daukazan ainbeste asmakizun (problema) aztunak erabaki geinkezala siñistera elduten gara. Alanbe, aldi berean, gauza ukugaei lotuta, tinkaturik bizi gara, geure ondasun ta gizarte onura goratu ta obetzeko beti asmoz, geuk atondu daikeguzan gauzen ardurea itxirik: gure ondoan, gure eguneroko bizitza zati txikian dagozan izakiak laguntasuna guri eskatzen eta bearbada guk, gor ta itsuz, tranquil ezer emon barik.

Norberen zeregiñ-kizunak zelan dabiltz? Gure sendiko gizaki bakoitza zelan bizi da? Geure bear-izan, egin-bearrak zeatz, zindo betetzen doguz? Nik esango neuke gure nereikotasun, andikeri, ta lasaitasunakaitik munduko keiak zeru goi garbia ikusten ez dauskue itxiten. Esaterako, zeregiñen eta egunen egia; inguratzen gaitun mundu txikiaren garrantzi ta gogokortasuna. Eta mundu txiki au, benetan txikia, ain zuzen be, atondu bear dogu.

Lengo egun baten, idazlari praile batek bere berbaldian onenlangoxe gaiak, gitxi gora bera, esaten ebazan. Bernaldari egidun zan, artez egoan. Mundua, ludi guztia atondu gura dogu ta gero geure etxea naspillatuta dago, geure mundu txikia eragabeturik ikusten da.

Jakiña! lenengoz norberen etxea bare ta bakean euki bear da, idazlariak iñoanez, «nire etxea bakean egonik»... Zer egin neike

orain mundua atonduteko? Nik mundua eratuko dodala asmatuten, ausnartzen ibiltea, bakunkerri bat da. Baiña egikizun egin-bearretatik bai eraztuten lagundu geinke. Geure egin-bearrak ondo-ondo beteaz. Uga-zaba, buruzagi, lantegiko nagusi ba-naz, langillei euren sari, alobere zuzenak, irabazi guzti-guztiak emoten dautsedaz. Langillea ba-naz, neure egin-bearrak eta lanak dagidaz, alperkerian luzaro egon barik. Danok gure bearizanak ondo bete ta bear, gaur baño obeto egin, ori bai dagola gure eskuetan. Au da geure egin-bear ta eskubidea. Eta astialdian ez aitzu geide ta urko-lagunei laguntza emon bear yakeela.

Agiriz, ezin dagiguzan asmakizun-problema asko dira; oneitan ez gaitetz kezkatu edo arduratu. Ez ete-dabe larregi itz-egiten gizataldeak? Ta sarri-askotan ez dakiezen gauzak, berba-egitearren bakarrik, jakintsuak balira lez. Gitxi dakien eta ezer egin ez leikeen andra-gizon astidunei gizarte ta ludiko asmakizun ikaragarritzaz berba egiten entzutea, barre egitekoa izaten da.

Bakotxak egin bear eta al dauana egitea ori izan bear leuke geure arazoa ta zeregiña. Onelan ez badogu egiten albai-ariñen, bildur ta tirriña emongo dausku gogapenak.

Nik askotan gogaldu ta ausnartzen dot gai au: mundua atondu. Eta auxe da nire aterakizuna. Gizaki bakotxak bere egin-bearrak zindoro beteko baleuz, mundua atonduko litzake. Bakea, zuzenbidea, eraona, ulermena, eta abar, norberen egoera ondore batuak dira-ta.

LETONA

ASISTARRA EUSKAL - ERRIAN

Pantzeska deuna Marroko'ra joan zanean, bide nabar, Euskalerrria zear ibilli bear izan eban, gure bazter eder-moite oneitan bere deuntasunaren urratsak itxi euskuzan. Gauza zailtxoa da Asis'tar Pantzeska deuna Euskalerrrian noiz eta nun ibilli zan, egi-egiz jakitea. Marroko alderako bide aldia 1213 urtean erdi aldetik 1215 urteko Azillaren bitartean egin eban; baiña orrez gainera, errietan diñoena besterik dakigu.

Asistar deuna Zankotza aldetik etorri zan, eta Zankotzazar'ean, Iruña'n, Gazteiz'en eta Tudela bere prailleentzat etxeak jaso ebazan, eta Donosti'n be egon zan.

Lenago Zankotzazar deritxoen eta gaur Rocaforte esaten yakon erri koskorra, Zankotza'tik ber dago, Aibar mendiaren iparraldeko egalean. Erri orren lurretan beste egal batean, etxetxo zarrakatu bat eg da, Bartolomeo deunarena esaten yakona.

Pantzeska deunari guztiz atsegin yakon baselizatxo a, eta bere lagunakaz, aldi batean, an egoten z. Eta andik urten zanean, bere lagunetariko bat an itxiko eban. Orrela eldu zan baselizatxo a alde arri pantzeskatarren lenengo etxea, komentua izatera.

Edeslari batzuek diñoenez, Pantzeska berak egin eban Bartolomeo deunaren elizatxo ori, bere praille bizitoki izateko. Asistarrak, toki onetan bizi izan zan bitartean, mirari andiak egin oi ebazan. Eliza aren ondoan baratz txiki bat egoan eta bertara, Pantzeska deunak, martzusta ondo bat aldatu egin eta eta zugatz onen orriak gatz asko kendu oi eutsoen. Etxe atatik prailleak urteten ziranean, zugatz igar egiten zan, eta barrero etozanean barriztu, eta urrango pralleok joan ziranean igartu zan. Zugatz igar on ondiño irauten dau ta, kristauak zati asko kendu arren, ez oi da txikitu.

Elizatxo alboan, Pantzeska deunarena esaten dautsen arri bat dago. Asistar deuna arri onetan jezartu zan arnasa-atsedena artuteko, eta berarengana yoyazan gizataldeari arri orren gainetik berba egin. Elizatxo eta erriaren bitartean Pantzeska deunaren iturria dago. Iturri onetako ura berak onetsi, bederikatu ta ezkerro, sukarrak kentzeko ona oi da.

Nabarroa'ko errege Santxo Indartsua, Muskaria'n egoten zan, eta Pantzeska deunak, gaxorik egote bere lagun bi, Aldeari ta Lupo Anaia bialdu zituan erregearengana, Nabarroa'ko lurretan bere prailleentzat etxeak egiteko baimena eskatzera. Praille biok joan ziran eta aren izenean baimena eskatu eutsen errege Nor zan eta zer erabilien Pantzeska orrek itaundu eutsen erregeak, eta praille bien erantzun arrigarria ta turik eskaturiko baimena emon eutsen, eta gainera, Iruña'ra joateko eskatu eta ango auzoarteak baketu egiten bere izenean.

Nabarroa'ko erregearen esanera, Pantzeska deuna Iruña'ra joan zan, eta burruka gogorrean ebite ango auzotarteak onez bakea egitera ekarri. Iruñatarrak eskuerautsiz, Errotxapea'ko Kepa deunaren zatxo ondoan etxe bat egin eben bere prailleentzat. Etxe orretako lenengo nagusi Pantzeska deunaren lag bat izan zan, eta Iruña'ko ta inguruetako gizaseme asko sartu ziran lekaidetxe orretara.

Geroago, gogoen, arimen onari obeto begiratzeko, uri barrenera aldatu ziran prailleak, eta itxi etxean, Barañain'go Andrak esaten eutseen lekaiame agustindarrak sartu ziran.

Amairugarren gizaldian, Asis'tar Pantzeska deuna Gazteiz'en izan zan eta urian bertan praille bat egin eban. Uri orretara eldu orduko, gogo onakin lagundu eutsen gazteiztarrak etxe ori egiten.

Asistar gure Aita Pantzeska deuna, euskaldunak maitatu, onetsi ta goratu egin bear dau. Gure eme alde Jaunari otoitz egin dagion, Euskalerrria bere lokarri zuriagaz inguratu ta gatz guztietatik aterat

NOZ ARTE AU!

Leno baten, illeta batzuetan izan nintzan Zornotza'n. Neure adizkide baten emaztea renak ziran an eta, au dala-ta, ara joan nintzan. Arratsaldea nire adiskidearen gogoia lez egoan: illun, negarti... Eleiza bete-bete lagun. Eunetik eun ez neuke esango, baiña geienok euskaldunak... Seiterdiak. Ordu-ordurako ekarri eben gorpua. Oitura ona au. Iru abade, meza al kartua emongo ebenak, eleiz-ateetan.

Bertatik mezea. Ta emen gure zoritxarra. Meza-emoillea erdera utsean ez yaku ba asi. Ba-eukan dotoretasuna, piperra ta gatza aren esateko tayuak... Ta txarrena: olantxe asi ta olantxe amaitu. Bai meza ta bai abesti. Dan-dana erderaz. «Au itzela! Itz-erditxo bat bez euskeraz» ifoston belarrira alboko batek. Ez da erreza irain au iruntzitea. Nire odola, zirt eta zart, bizi ebillan zanetan. Eta orduantxe artu neban erabagi bat, bestela sekula artuko ez ne bana: Euskalerrigazko irain izugarri au salatzea... Eta au, asmo bigaz. Lenengo, euskal-soloan gari garautxo bat eriteko asmotan, ortik gogo-itxarkunde bat itxaronez; gero, olako zuzenbakokeriak gure artetik bein betirako uxatuta ikusteko. Noz arte au abadeok? —Baustista'ren atzamar zorrotza asarrezka daukagu: «ez yatzue legezko ori!».

Jokabide onen aurrean gauza bi bakarrik sinestu neincez nik: edo bildurak edo gogo txarrak jota jausi gareala zulo onetara. Ezjakiña ezin emen atxakitzat ekarri. Entzunak entzun eta ikusiak ikusi ta gero, gaur egun, erri baten eskubideak izkuntzari buruz, eta abar, nok ez al dakiz? Gitxiago uste geinke au abade bategan. Linbo ortan bizi dana ez da gauz erri gidari izateko. Bego eremuan. Eleiz-agintaritze zelan egin be naiko argi dago gaur. Lenen eta aurren, erriagazko serbitza zearo bat da, ainbaten. Erria serbitzeko lenengo legea erriari ezer ez ostutea da. Berea dauanetik ezertxo be ez kendu, ez galdü, ez ito. Eta euskereä gure erriak, pitxi ta balore guztien artean, bereena ta maiteena dau. Ez daukagu, ez, saltzeko. Eta, gitxiago, gizontxo batzuen oiñazpian, guk ezer egin barik, itoten ikusteko.

Zerbait ikusia naz onetan. Gure abade askoren aldetik gaur arteño, jokabide au ibilli ta nagusi erri batzuetan, batez be, erdeldundu diranetan. Abadeak «nazena nazelako», orretan erriari irixirik eskatu barik, onenbeste meza euskeraz eta onenbeste erderaz ipiñi ditu... Ze arazoiren bidez? Beste ustelkeri asko alde batera itxirik, lojika onen bidez, au lojikea ba'da. Alde batetik, gure errian erdeldundak eta erdera-zaleak asko ugaritu dira. Bestetik, gure euskalduna be, motroillo-motroillo ez ba'da be, aitzen dabe erdereä. Beraz, zer egin argi dago. Euskaldunen asarrea ixiltzeko ipiñi daigun mezatxo bat euskeraz, lenengo ordutxoan, ta gainetikok erderaz. Olan asi ziran antxiña baten gure erdelzaleok eta olantxe jarraitzen dabe gaur... Txalogarria gizonak! Baiña, gauza bat aitzu dozue; erriak berena zer dan, ondo dakiala, Jainkoari eskerrak; eta esku bategaz berari emoten dautsazuna berak besteagaz ordaintzen dautsula... Augaitik, ixillean, baiña ezezko oso-osoä emon dautso gure egitarauari euskaldun alderdi andi batek.

Onen argibide bat... Erri batera noa ejerzizioak emotera. Euskeraz emotekotan, jakiña. Erriaren aurrera urteteko nengoala ba-diñosta ango abadeak: «Jakin gero ejerzizioak erderaz dirala». «Erderaz! Emen ori egitea pekatu da ba-ta». Berak barrero: «nire eleizan erderaz bakarrik egiten da». Eleizkizunak amaitutakoan, clexpean neure erriari bat. Aguretxo bat. Goitik-bera neurtu nindun, gero begi-kimura zorrotz begiratzeko, esanaz: «Zu guri erderaka ta gu zure erderakadak entzuten!». Gero, sorbaldak emonaz: «Zuok ilten zarienean, euskal-erriak lur ona emongo dautsue, baiña negar askorik ez».

Onen ondorena: Erritar batzuek, irain ori ta be, miñez, baiña eleizara datoz oraindik, beste batzuek igeska doz; irugarren batzuek Eleizcari arrika diardue, barruko asarreak baretu eziñik. Kaifasenak egiterik ez dago emen. Bautista'ren esana, bai: Bide okerrak itxi ta zuzen-tetara etorri. Eta au, biotzen damuz eta ez kokodrilloaren negarrez. Gaba ikus da aurrean, ta guztiz gabetu aurretik, biztu beiz gure argiak... Eleizan ez gara «NI», «GU» baiño. Ern lez alkartzen gara an, eta errietasunean. Au lenengo. Beraz, euskaldun erriari euskeraz.

Erdeldun utsak be bizi dira gure artean. Orrei be eleiz-janaria emon bear, jakiña. Baiña zelan? Eurak etxekotzat arturik eta euskaldunak arrotz lez, ala bestetarantza? Gure erri-iltzaille izatekotan ez ziran etorriko, ezta? Diñot ba nik. Eta gure errikide izatekotan etorri ba'dira, ba, atxaki barik, errikoitu, bertakotu egin bearko dira, bertako izkuntza ta abar, ikasi ta erbilliaz. Auxe da euren erri barriagaz daukien lenengo eginbearra... Arlo onetan gogo barik ikusten ba'doguz, barriz, euren tamalez, baiña ezin gugandik eder-ikusi andirik itxaron; ezin guk ezer emon, geu geure erri-iltzaille biurtuko giñakez-eta.

Irugarren talde bat be sartzen da salakuntza onetan. Euskaldun jaio, bizi ta autortzen dana. Sinesten dot euren autorra. Zergaitik ez? Baiña, emetik dator nire tamalezko negarra... Orren euskaldun ba'zarie, zelan ikusten zaituedaze, ez banaka, moltsoka baiño, erdel-mezetan, eta au oituraz, euskal-mezai bape begirapenik barik?

Onak azterketa bat eskatzen dau, eta neure buruari dagiotsat: Nik, neure amatxo, il-zorian dagoan amatxo gaixoa, neure arnasa osatu ta biztu al ba-neu, ukatuko ete neuskio beragandik artutako arnasa au? Edo-ta, amatxo ori illobira eroan, eta ara bota ta gañifera lura cralgiten asiko ba'nintzakio, lenbailen azken-arnasa ori egin dagian, zetariko semea nintzake? Ba, orretariko illobi asko ikusten ditudaz nik gure eleiza, ikastetxe, sukalde, jolastoki, lantegi ta bideetan eta, bai, zeregin iguingarri ortan dabizan esku-gaizto asko be... Gizontasun barik «txepezerkia» dariogu.

Eleizcari buruz daragoyun ezkerro, gure kristau arduratuen artean ez al da taldetxoren bat egongo tokian-tokiko eleiz-gizonakaz alkar-izketan jarri ta eleiz-barruko arazo au politopolito konpontzekorik? Orregaz Kontzilioaren asmo bat beteko genduke.

BEOBIDE'TAR JOSE LUIS

Zuzenbide - Askatasun

Egia maite daunak zuzenbide alde jarraiki ta jokatu bear dau. Urko-laguna oinperatu, txarto erabili ta berari odola atera ezin leike inoiz. Lan-gabe, lan-geldi egokerak, andikeri apaindurako diru-eralte ta ondatzek maitasunakin ezin alkartu, bateratu ezin dira. Ainbeste erri ta giza-talde gosez eta egarriz; ainbeste etxe, bizitegi ezbear zorrigabeak; gizonak ezjakiñez ondatuta bizi; gaxo-etxe, ikastol, bizileku egoki ezkaz egonez, egokera oneitan, errien eta norberaren ondatzek ta diru-eralte guztia, gudatarako iskillu barriak egitea, gaizpide, laban-arri eroan ezinak bear dira.

Jardestzailleak (responsables) berandu baño len entzun dagiela gizon jakintsu ta zintzoak agertzen dabe-ta orrelango ainbeste zoritzarrak.

Alanbe, setu (sexo), enda, margo, gizar-te-izaera (condición social), izkuntz, erlijio dala-ta, norbaitasun edo notiñaren era gustizko banantzea (discriminación). Jainko eredu aurkaz dagolako, alden du ta baztertu bear da.

EGIZKO MAITASUNAK DANENTZAT ASKATASUNA GURA DAU

Maite dauanak askatzen dau. «Jainko Goteuna dagon tokian, an askatasuna bizi da». Ain zuzen be aske dalako, erri eta eregiten dau bakea askatasunean.

Egiazko bakea ezta otopertatzen; zapaldi (opreñoz, bildurrez erakera oker, bidebako ipiñiriko bakea ezta zaindu ta eutsiten». Bakea gizatiar izan bear da, ta beraz, artesa, askedun ta zoriona», Olan inoan Paul VI g'nak 1969'ko urtarrilla'ren l'gn. Beste enparauen askatasunean ezautzen dauan ezkeren lenengoko izaera gizona biziteko, maitasunak askatzen dau. Egiazko askatasuna jainko irudiaren goien ezaupidea gizonagan da. Gizon bereburua bakarrik ontasunara bideratu daiteke.

Gizonari ezpayakoz erreztuten itxiten dautsozan bizimodu izaerak bere duintasun barneezau bidea eukireko ta bere deiari erantzuten, Jaunari ta enparaueri bera emonaz, zentzu onen erantzupera ezin eldu leiteke. Gizona bearraldi ta urribizian jausirik, sarriaskoz giza-askatasuna makaldu ta gaixotuten da; alantxe be gizona zitalduten da, buru-eritxiz bizitza errezegeiaz, urrezko barkatasunez barrutzen danean. Orren orde, gizarte bearezko egin bearrak artuten dauzanean bizitu ta indartzen da bere askatasuna.

Askatzek zaleak gizarte erabidea billatzen dau eta onetan gizonari askatasun ekiñaldia erreztuten yako. Aldi berean, gizonbera daintasun, gauza ganazko burutasun, eskubide ta eginkizunen ezaubide ta zentzuna goratzen da. Orregaitik, bearezkoa da emotea gizonari bear dauan guztia, egiazko gizar bat biziteko. Onen dira janariak, jantzi-soñekoak, bizitokiak bere egokera, bizimoduren aukeramena, sendi-sortzea, aziera, lana, entzute ona, begiramen, itzal, baita erlijio gaietan bidezko askatasuna be.

Kristiñau anaitasunean bizitzen danak oraingo gizarte ta gizonen askatasun naikari onetan, Jainko egikera erakusten dau.

Baña oraingo ekandu ta oiturak ikustean, Kristoren madarikaziño ikaragarriak lege-gizon ta fariseotarren aurka jaurtiteko gogoia: Zorigatx zueri itxiten dozuelako legearen gauza ardurazkoenak zuzenbidea, ustetsi ona, errukitasuna. Zorigatx zueri garbituten dozuen bitartean azala bakarrik, itxuradun agertzeko, barrua lapurkeriz eta loikeriz daukazuelako. Zorigatx zueri guzurrez beteta bizi zarielako...»

Kristiñau askok ta eleizgizon batzuk e-padakie Ebanjelio, Goizpar aitormen ta zifaltza obeto izaten, gizonen ta euren makaltasun ta sarri askotan gaiztakerieri be ori leporatu, ta ez Eleizeari. Eleizearen eskuetan gizonen betiko salbaziñoa ipiñi eban Kristok. Orretarako, Eleizeak mundu onetan ezarritako **zuzenbidea ta askatasuna** alegiñak beti egin ta egiten ditu.

LETONA

KIRIO-ERIA

Otzonak egindako aurreratzeak apurka-apurka bere burua galduten dabe. Neurri bageko aurrerapenak euren ordain ondoren eta bigarren kontuak daukete. Gizadiak, zabaldegi danelan asmatu, sortu iratsen dau, baita lasaitasun ta lan barriak bilatzen lortzen diran aurrerapen orratik, jakintza dituten dautsen gizaldi onetako egelonen kirio-eriaran ordainu zelan ugaritzen doan, ikusi da.

Geure artean dagon gata, eri au, beste gaitasun asko beraz txarragoak mugatzen diran lez azaldu ta mugatzea ezta erraza.

Kirio-eria zer da, ba?.. Berba laburres, azaldu daitegu. Burutiko naxpil berbera izan ez arren, gizadi urratu guztian, askoz edo gutxi, min ta baldu bat dau; terro nastagarri agerhariz, bihurtu atsekabe irautiz elduten yakona.

Sarri askotan kirio-eri eri estutaxun atsekabe egiten da, ta beragaz bizitzaren oztopo ta eragozpenak gelaotutakoan, neke, oihaze, itun eta usiduria eroan-erriak egiten dira. Bide onetatik goberaldira elduten dira, ta oian bakotxaren onerako gutasuna gutxitu, ta norbera naibako ta notasa bage geratu. Jakina, estutaxun eta goberaldi on ezira zorakeria, baita zorakerira eroan legitia.

Eta zintzuk dira gata, eri onen sorburua? Zenbatu dira batzuk: Gaurko egituren sortutakoa. Datozan eta doazan gizadiaren aurrez-aurre le guruko ta gizonaren ezbardinkeria. Burubako muntza. Ezagumenen eta ikastaren arteko adarria. Jakintzen ustiez sorburu onetatik gizadi onak zaitaxun, eta batzutan, ezina dau berakin daketza bizi on farratzenko. Konturatsen bage, adibidez, milla urtean gizadia, alde batetik bage ihiltzeko; zaldiz, idiz, burdiz, bizi zela urteak dogu; baita orain eun urtetik ez arko gelago, lez burdiak itxita, egokidiez illargirako ba eldu gurala. Aihexa urteren bitartean gizonak ez luan burretik gora, zalaparda bat egiteko almenik, orain edozein ludiko tokietara ardu gutxitan da gaitkez.

Kirio-eriaran beste sorburu bat egitura sortu izunak dira. Gauzak egitera, gertatzeko langile aldi-donora luzea bear dau, ta irabazitzeko muntxi geratzen jakoz. Ogetabost urte gertu ta muntxi latoro eltzeko ta oget baita ez gauzak ondu giten jarduteko, tekniko-jakitunak ditzenoz. Omen, ba, goberaldi, atsekabe ta kirio-eri itzel luan estuak.

Inguruko ta gizonaren arteko ezbardin au kirio-eriaran sorburu da. Adundietako txori-dentziak gutxi antzun, solostako beday ederrak eta lez pako txipeleten egas joan-erriak gutxi ikusi, ta gata andien geritze gogo barik, gizonari bizitza itunduta suminduten yako. Gizonen ondoan dagoen gauza guzurrekoak ezin alaitasun eta bizitza adorerik akarri.

Askenez, ez da ezelanbez gaurko urtean bizitza alai bat erorteko ona. Etes aundiak pilu ta moltaturik, zarata iguingarriak muntxi; lez bil, bultzi ta tximistaburdia zarataka, ta bage gutxitan ke baltz kaltegarriak ateraz, oia ta lantegiak eguratsa ta lbatzako urak lantzen orra or ikusketa gogogaldu ta itunak.

Jainko ta erlijio gaitatik urrundu ta, lez aldendurik, bere eskuak egiteko gauzetan, gata itata lez edo kirio-eriz minduta, aulduta, makalirik, egon bear dau.

LETONA

Euskal erriko gizon ospetsuak

ALTUNA'TAR JUAN M.ª BLAS

Organu-jole, ereslari, eresgillea, 1.028'ko otsaillaren 2'gn Durango'n jayo zan, eta 1.868'ko bagillaren 12'gn Lekeition il. Bere aita ta ama moduzko, eradun beargifak ziran. Jakitune bizibidea emon gura eutsoen, baiña umea soifulari zale andia izanez, musika gai ta arauak irakatsi eragin eutsoezan, Cuenca'k Katredral Kapilla Maisua D. Higinio Herrera irakasle zala. Onek, beingoan, Altuna'ren trebetasun ta erreztasun aundiak ezagutu ebazan. Eta garasoi aolkatu edo burubidetu eutsen, orduan Arrasate'n bizi zan kontrapuntista ona zanagana, Aita Larramendi'rengana eroan egiela. Larramendi'k musika gai arau guztiak irakatsi eutsozan eta, urte bian eratu ta atera eban ikasle gustiz aurreratua.

Kontrapunto ta ereskian-musika jakintzaz bete-beterik, biurtu zan errira, eta bertan asi musikagintzan, ta agur-abesti, soifualdi, eresti, elizgaiak eder ta politenak antolatu. Ikasketak oberendu, biribiltzeko Eslaba irakasle ospatsuagaz, ta berari musika lanak agertuteko, 1.849'gn, joan zan Madril'era. Onetik azertu, ta pianuz ta batez be organuz jota, Eslaba arritu, miraritu egin zan; Altuna mutil burutsua, doaitutzat artuteraifio. Ta erebagi eban bere ikaskaiaz eta aolkuz laguntzea, baita ango leiñargi, izendun laguntal-deai aurkeztu ta agert-arazi be.

Arritasun, mirekundera zan danentzat musikari au erdi itsua izatea ta osasun gitxikoa. Musika-irakasle aindieneri Eslaba'k goratuz, Madril'etik Paris'era urten eban. Emen obeto ta geiago ikasiaz, bere ertiera zabaldu ta geitu yakon. Eresti asko ta diztirakorrak eratu ebazan talde-jakintsuak txaloturik eta pianuzalcak soifuz euren edertasunak agertuaz.

Abegi onena egiten eutsen danak, erabilten eben txaloka ta goraka areto, gela-nagusi ta batzartegi guztietan. Onetariko, areto bat bere aberriko Uribarren'tar Xabier'ena zan. Diru-etxe jaun onek Paris'en eukanez etxe ta bizimodua, lagundu gura eutson, ta ainbeste txalo ta goraltze artean Altuna'ren osasuna gero ta txarrago ebillela ikusita, esan eutson ca gura eban Lekeitio'ko Santa Maria eleiza

nagusiaren organu-joile izatea. Uribarren'ek berak organu eder bat eleizeari opari egingo eutson, ta alan bere musikari zaletasuna bere. Adierazpen eskuzabal au, entsutean, Altuna'k poz-pozik baicztu eutson, bete ongillea onetsiz ta goratuz. Beingoan, ba, etorri, zan aberrira, osasuna eta indarrak an luzaroago egoterik ezeutselako itxiten. Illebeta batzuk ondoren, osasuna zaindu ta indarrak artuta, Santa Maria eleizako koruan organu ipinten jardunez, lanari ekin eutsan, organuz ta pianuz bere ertia su ta gar landurik.

Zortziko politak egin ebazan; samurrak eta jatorrak ziran; eskukatik kenduten eutsoezan, eta ondiño banaturik dabiltz, eta batek baiño geiagok beste egillaren batenak dirala uste dabe.

GERNIKA'KO ARBOLA'REN musika-eresia be Altuna'rena da. 1.853'gnean, eratu eban. Abeslari ospatsu Iparragirre'k kanta ta zabaldu eban, Europa ta Amerika'ko errietarik erri ebillela. Au diño ziur «Yrurak bat»'en albistariak, jabe onek diñon lez, berak entzun eutsan abestuten Altuna'ri etxean. Altuna'k idatziriko lenengo eskutitz-manuskritoan egoan Bilbo'ko Campo Volantin'eko idaztegian. Au zoritxarrez erre ta kiskaldu egin zan. «Unión Basco-Navarra»n, idazkai izendun «El maestro Altuna y la música del Gernikako arbola»n, D. Antonio Manuel de Arginzoniz'ek be Altuna dala «Gernika arbola» musikaren jabe edo egille diño.

Ainbeste doai gainekoen ondoan, ertilari ospatsu onek, ba-eukazan beste gaitasun baliotsuak be, onetariko bat, itzlari jakitun erreztasun andikoa izatea.

Itsu edo erdi-itsua zan eta, egunero ume batek irakurgaiak irakurten eutsazan; bein bakarrik entzuteaz buruz eukiten ebazan. Ain ederra zan bere oroimena! Idazteko tresna makifiatxu baten jabe zan, eta beragaz ikusgarriak egiten ebazan. Altuna'ren idazkiak artuten ebezanak ori diño.

LETONA

GURASOAK

Euren seme-alabak jayo diranetik guraso onak izateko, bearrezkoa da gertatzen asitea. Alan be, gure eritxiz, askoz lenago senar-emazteak eitetu, moldatu, trebetu bear dira. Baita be esan leiteke euren semeai, oneik be txikitatik geroko guraso onak izateko, irakatsi bear leuskioe euren bizitzaren gertagai, ikaspide, oiturakin. Ama, sabelaldi ta umedun daneko, bere umetxuaz arduratu bear da. Sabelean aurrak magnetofon baten lez amaren biozketak artuten dauz-eta. «El arte de amar»en From'ek ama-maitasuna ezti ta ezne lan-goia dala diño. Txikitxua azi ta iraunteko amak emoten dautson janari ta ardurea eznea da. Eztiak esan gura dau maitasuna, gozamina, zoriontasuna biziagaitik. Ezti au emoteko, ez da bakarrik ama ona izan bear, baita notin-persona zoriontsua. Ba-dakigu uma guztiak euren semiei eznea emoten dakiela, baiña bildurtu gaitkez ea dakien ala ez ezti emoten, orretarako eitetu ta trebetu bear diralako eurak.

Gaurko gizonen asmakizun eta ikuskizuna korapillotsuak ta naspilduak dira; gizarte aldakarrian bizi gara, dana oi-dabil estu-aldi eta aldaketaldian. Orregaitik gurasoak, etxe-ontzia ez daiten ondatu, ainbat asmakizun eta eragozpen garaitu bear dabe. Aita ta amak jakin bear dabe: euren semeak bideratuten ikas-kundeetan; erlijo kristautasun kementsua eurei biotzeratu; gidatu euren irakurketan; ezagutu euren sikoloji gogo izamena; askatasun iardeztzaillerako eurok eratu...

Jakite oneik eztiira bat-balean lortuten, seme-alabakin luzaroko alkar-izketaz jadetsiten dira. Eta seme-alaba errudunak zigortu bear ete dira? Ez dot uste erruñekea izan bear danik muga ta elburua, bidea baiño. Ta ezarri lenbailen, mendekaldia ez izateko. Orain zigor-gogamenak aldakuntzea egin dau. Antxiñatik esaten zan: «Izkie odolaz sartzen da». Orain, bederatzi mille sendiei, egindako azterpenean, eunetik emeretzik gaitetiko eginbearrak, lan eskolak kentzeko erantzun eben; eunetik 25'ek zigorketak. Beste 25'ek eunetik, zigorrik iñoizbez.

Jakite askorik ezta bear semeak mundura ekarteko, baiña bai azi, eratu, mendu ta bideratzeko eurak, lan gogor, buruauste, ardura ta askakizun aundiak bear dira.

Ta zer eta zelangoa izango da aitaren eginkizuna? Guztiz bear-bearrekoa ta garrantzi andikoa. Mutilla azten doanean, ama-albotik apurka apurka aldunduten da; orduan aita izan bear yako lenengo lagunik onena; bere gastetasunean aitaren egape, kemen ziurtasun ta adimena bear ditu. Orrez gaitera, amak berak be senar langille, egikaria bear dau. Onek eguneroko lana ondoren, eztaiea esan seme-alaben eziera-asmakizunak amarenak bakarrik dirala, ta orkonpon, onela amaren babesgabe bakartasuna gaiteratuz. Aita, semier, jainkoalango alguztidun bat iruditzen yakela ez aztu; ta uts emon, iruzur eurei egitea txarto dago.

Ama nagusi zale ta aita larregi aitatar eztiira onak.

Ta zer esango dogu askatasun eta aginpide buruz? Asko esango geunke orrezaz aita-semien alkarkizunetan. Laburkiro, oiñarri asigai batzuk adierazten doguz. Lenengoz aitari iñoiz ez yako aitzu bear, bere semea, naiz ta txikia izan, notin persona bat dala; ta beroneri askatasuna kentzea ezta ezitea ta moldatzea.

Bestalde, erabilliz eta egiteratuz askatasuna ezi ta eratzen da, ta dana aukeratuta artuten dauanak ezin dau ez erabilli ez egiteratu. Gurasoak, euren seme-alabai askatasun-erabiltzea erreztuten daben ezarkerak emon bear dautsez. Ta aitatar larregia kendu. Arrazoizko eta adimendun alkar-izketak seme-alaba gazteekin aita-amak euki bear dabez. Buruzale, nausigotiar gidakuntzak ez dau on egiten. Ta, zentzumena emon bear yakola bizitzari beti gogoratu. Ta zentzumen au, Jainkotasuna ta kristautasuna izan bear da.

LETONA

Euskal Erriko gizon ospetsuak

Iturriza ta Zabala'tar

José Ramon

Ibiltaria ta kondaira zalea, idazle aundia ganera. 1741'gñean Beriz'en jayo zan eta 1812'gn urtean Munitibar'en il. Bolibar'ko eskola-maixu baten semea zan, eta ume-samurretatik trebetasun eta adimen bereziak agertu ebazan. Amabi urte ebazala, bere esku onagaitik Aulestia'ko idazkariaren esku-orde izan zan; 14 urtezag Orduña'ko erreterikoa, ta 15'egaz ango mandatari-lanpetu arazodunena.

Zeregin onetan gitxi irabazten zala-ta, ta pozik be egon ez, Cadiz'era Mexiko'korantz itxasoratzeko asmoaz eldu zan. 1760'gñean Veracruz'era eldu ta Jalapa'n geratu zan, iru urtean. Gero Mexiko urira aldatu ta emen ogigintza bat irasi eban. Literatur mistikaganako zaletasunak eraginda, astialdian ekin eta «Lucero Celestial» izena emon eutsan liburu argitaratu eban. Prantzizkotar lekai-deak ontzat artu arren, diru gitxi egin eutsan egilleari. Ogigintzatik be irabazi gitxi arturik, bere osaba Gabriel Zabala'nera aldatu zan, naizta aukera onean egon ez, baiña osabearen oiñorde izango zan itxaropenez.

Andik laster Zabala osabea il zan, azkenan llobarentzat gomutarik itxi бага, ta orduan, 1768'gñean, Bizkai-aberrira biurtu zan, amar urteko ambeste ekiñaldi, neke ta lanez aurreratu ebazan berrogetemar milla errealean jaube bakarrik zala. Cadiz'en lurre-ratu zan eta jorraillaren 6'gñean Bolibar'era eldu, ta emen, urtebetez idazteko lanari emonaz, eliz-liburu bat amaitu eban beingoan. Gerotxoago, gogaituta, edo Jainkoak deituz, edo ez dakigu zergaitik, Burzefia'ko Mesedatarran lekaidetxean praille izatea gogoan sartu yakon, baiña ez eben artu gura izan.

Ortik, Madrid'eko San Felipe el Real'era bideratu zan, eliz-liburu argitaltzeko baimen billa ta an praille-motz izateko gogoz, baiña ez eban ezer lortu ta, gaitera, ez eutsen bere liburutxoa atzera itzuli. Guztiz saminduta, ainbeste oztipo ta eragozpide aurkiturik, Bolibar'era biurtu zan.

Gero, Zaragoza'ko Pilar'ari ikustaldia egitera joan zan, eta uri ortatik, eskuan makilla, ta lepo-bizkarretan zorroa, Compostela'ko Santiago'ra eliz-txangoan edo cromes, oiñez abiatu zan. Oiñak zauriz eta minbera eldu zan, ta osatuta gero, La Coruña'tik zear, oiñez barriz be, bere errira etorri zan.

Madrid'en kendu, ostu eutsoen eliz-liburu lango beste bat egiteko lanari ekin eutsan

ostera. Lenagokoaren zirri-borro zarrak, oker-idatzia eta bazturtuen billa asi zan. Zati batzuk mostuz, beste batzuk ezarri ta gainetuz, otoiñez geyago ezarriz, oraingo onetan «Manual del Cristiano» ipiñi eutsa osotu eban, eta baimenen billa Iruña'ra beragaz eroan. Ara eldu ta iru egun barru, baimen ori lortu eban, ta Benito de Coscojuela'ren irarkolan lau milla errealengaitik argitaratu.

Andik laster, Erroma'ra oiñez joatea erabagi eban, ta 1775'gngo orrillaren 17'gñean urten eta bagillaren 16'gñean eldu zan. Erroma'n, elciz, toki ta etxe orogarriak ikusi ondoren, Civitavechia'n itxasoratu zan ta Lion'go kolko zear. Barzelona'ra eldu. Andik, Monserrat santutegira igon, otoiñez egin eta gelditu barik jarraitu, oiñez, erromes ibilketa baten, makilla, lepo-zorro ta gainetoz, Catalunya, Aragoi, Errioxa ta Araba'ko erriak alde-alde zearkatu ta bere etxera aldu zan.

Atseden apur bar artu ondoren, ibilketa ta ikusketa barriak egitera, Balbanera'ko Andra Mari, Kogalla'ko Millan deuna, Kartzada'ko Domeka deuna erriak zear joan zan. Eta Miranda, Fontccha, Berberana ta Orduña ikusi ta gero, Bolibar'era sartu, emen geratzeko azkenez.

Ainbeste ibillaldi egin, eta idaztegi, idaz-altxor aztertuz eta eratzuz, edesti-billaketa zaletasuna sortu yakon; bidea zabal eta lan ederra ba-eukazan orretarako, etxe aundietatik onetako idaztegiak autolatzer deitzen eutsen-eta.

Bere esku ta luma ederragaz, 1049 liburu baiño geiago idatzi ebazan, edo ber-idatzi berak eratutako idaztegietakoen artean, gaitera, «Grandezas y excelencias de la Casa Vizcaína» ta Bizkai'ko ikusmiratzaz liburutxuak be bai. Geroago, oneikaz baliatu zan, bere «Historia General de Bizkaia» egiteko; bere izki ederrez papereratu ebazan, 23 idaztitan. Bakotxak 225 orri bikoitz eukezan, J. Subirana'k, Barzelona'n, 1884'gñean, egillea il eta 72 urte geroago argitaratu eban.

Iturriza'k egindako edesti lan eder orretan, egi osoa ez diran gauza batzuk izatea be baliteke. Alanbe, liburu onetan ikasi edo irakurri barik, ezin edo nekez jakin daitezke Bizkai eskualdeko gertaerak.

LETONA

ORRATZONTZIKO SORGIÑAK

Bustintza'tar Errose'k eginda, eta Kerexeta'tar Jaime'ren ardurapean argitaratuta.

Lenagoko urteetan, «Bizkarra» base-txean, abade bat bere arreba batez bizi zan. Abade arek, bere etxeko kutxa zaar baten orratzontzi bat ondo gorderik eukiten eban; eta berak, orratzontzi ari inor-txok be egundo ez egiola ikutu ta abar, esaten eragion beti.

A zala-ta, etxeko ta auzokoak (emakumeak batez be) orratzontzi miragarri aristan zer egon ete-zeitekean, buru-austez beterik ebizan.

Egun baten, abadeak bere arrebeari auxe esan eutsan.

—Gaur Urkiola'ra noa, eta etxeko egitekoak ondo egiñaz, ia etxea ondo baiño obeto zaintzen dozun. Kortako abelgorriak be lantzean bein begiratu. Eta ni etxetik at nazan artean, or kutxa zaarrean gorderik dagoan orratzontziari ez egin, gero, ikuturik... goizetik gabera zoritzar gorriren bat leporatu ez dagizun be... kontuz!

Eta beste bagarik, abadea Urkiola-gaiñera joan zan. Eta nebeak atzea emon orduko, arrebea kutxara begira jarri zan, bere kolporako esaten ebal:

—Orratzontzi ori dala-ta, gure nebeak darabizan buru-austeak ez dira txikiak gero! Orrenbeste ardura ta buru-auste, zer dala-ta, baiña? Urrea, zidarra, ala arribitxi dirdiratsuen batzuk ete-dagoz bertan? Ontzi bakan orretan zer dagoan, berak bakarririk daki; ori, barriz, olan ez litzake izan bear: etxean zer dagoan, etxeko guztiak jakin bear leuke-ta; etxean bizi danak, gizonak naiz emakumeak, etxean zer dagoan jakitea gauzarik bidezkoena da-ta. Aiko-maikoetan beti ibilli bagarik, kutxa zaar ori, giltz andi onezaz edegi be egingo neuke... eta bertan zer dagoan ikusi be bai. Baiña, baiña... gure abadea zuur-zuurra da-ta, jazorikoaren barri, bear-bada, bereala jakingo leuke; besterik ezean, zer izan dan igarri egingo leuke-ta... Ene! Zer egin? Dana dala, onako buru-austerik geiago ezin eroan daiket nik; neure osasuna zerbait maite ba'dot beintzat, miñutu baten be geiago ezin itxaron daiket.

Eta ori esanaz, neska jakingureak, kutxa edegita, orratzontzia eskuan artu eban. Eta orduan izan ziran izan ziranak, eta jazo ziran jazo ziranak!

Beste bagarik, orratzontzitik, sorgiñak taka-taka urteten asi ziran. Eta «zer eingu ta zer eingu» esanaz, sorgin batzuek neskeari oiñetatik oratu eutsen, beste batzuek euskuetatik eta besteak samara zart

egin eutsen. Orduan, neskea estutu egin zan; eta negarrez asi ta esan eutseen:

—Lan egin gura ba'dozue, zoaze solora, eta beientzako bedarra ekarri egidazue ba...

Eta sorgiñok, bereala soloratuta, bedar guztiak beingo baten etxeratu ebezan.

Eta barriro be, neskearen inguruan ikotika asita, «zer eingu ta zer eingu» esaten egin eutsen; eta bakea izango ba'zan izan, arbiak ekartera solora bialdu bear izan ebazan; eta miñutu batzuen barruan, inguruetako arbi guztiak etxeko atartera ekarri ebezan. Eta orduan be «zer eingu ta zer eingu» esaten asi ziran.

Neska gaisoa, olako esturaldian negarrez ta uluka asi zan, bere inguruan ikotika ebizan sorgiñai zer agindu be ez ekiala. Alako baten, alan bearrik, bere zorionerako gauza bakan bat agintzea otu yakon.

—Zoaze erre kara —esan eutsen— eta etxean bear dodan ura galbae onetan ekarri egidazue: gure etxean ur tantarik be ez dago-ta.

Eta sorgiñak, galbaea artuta, erre kara joan ziran, eta ur-iretan zintzo-zintzo asi. Baiña, areik orretarako egiten eben dana, alper-alperrik zan: artzen eben ur guztia, lau oinkada emon orduko, galbaearen zuloetatik urtenda, lurrera yoakien-eta. Barriro be erre kara joan eta barriro be axe bera jazo yaken: ezelan be urik ezin ekarri.

Orretan ziarduela, abadea, Urkiola-gaiñean ederto igarota, tapa-tapa etxean sartu zan; eta bere arrebea negar baten aurkitu eban.

Zer jazo yakon itandu eutsanean, neskeak auxe erantzun eutsan:

—Orratzontzikoak sakabanatu dira... eta orain larri ta barregarri narabile... Ene!

Eta jazoriko guztia azaldu eutsan. Entzunikoaz, abadea asarratu egin zan, eta asarrez be asarrez esan eutsan:

—Jakingura petralak olakook! Orratzontzi orrezaz arduraz ibilteko ez dautsut esaten ba beti? Zuek lakoakaz, baiña, alperrik da... Eskerrak galbaeaz ura ekarten jarri dozuzalako; bestela, zure galdua: or zintzazan orratzontzian eurakaz balera...

Gero, abadea, orratzontzia artuta, erre kara joan zan; eta bertan «latiñaro» bat esanda beste bagarik, sorgin guztiak beingo baten orratzontziratuta ebazan; kanpoko argitan, «batxu» bera be geratzen ez zala...

B E R B A K U T S E Z

Gaurko gizakundean, berbak eritxi gitxi dabela, eskubidedun abotsak diñoc. Gaurko munduak itz-erabilkeri ain andia egiten daualako, itzen beera aldia dator, ta beraz, ustcona galtzen dau gizonen artean. Ainbeste bidar lausengatuz, iruzur egiñik, gizonak ustegabeen dagoz. Politika zabalkunde lanakaz edozein malmukatzen da, ta itz ederrenak guzur andiagok eskutatzen dabez. «Demokrazia» arpegi-ordeko ostein totalitarismo gogorra ta gordiña ostenduten da. Eta zer ez dau barruratu, estaldu ta ixillean ebatsi «askatasun» berba ederrak?

Orregaitik, Anbata'ko gotzaiñak, Mons. Echevarria'k esango dau: «Gaurko munduak, egiteak eta ez esateak, bear dauz».

Eldu ete-da egiaren itzlariak itxiko dogun jakin-eraziteko aldia? Ori ez, baiña gaur bakotxaren berbaen ostein *egiketak* erabili bearko dauz. Kristo'ren Barriona irakasten ba'dogu, lenengo Barrion ori *egiteratu* bear da. Itzaren bildaguntza (Apostolado) beti bear izaten ba'da, *egikunde* zifalpcaren beartasuna geiago bearko da orretarako.

Egitez, aspaldian, mundua eraldatutzen asi bearko giñan, itzaz mugatu ta adirazi bearean, J. Maritain'en eritxiz «egiaren irakatsiak ez eutson Kristo'ri garaipen askorik emon. Ordez, Gurutzera croan eban. Maitasunez irabazi ebazan arimak eta berari jarraitzera eragin eutsen. Guk be ez dogu beste biderik orreik irabazteko, Begira mixiolariet: Zelan, zeren bitartez biurtuten dabez siñezbageak Jaunagana? Euren inguruan zabalduten dabezan onegin, emoitza bitartez: Komunisten irakaskintzaz lilluraturik dagozanei, agertu ta erakusten dautsezuzenean Kristo'ren siñesmena ta maitasuna, oneraspen ta onegiñen eragille ta argitzaille diralako biurtuko duzuez; orrelango maitasunik ez dala idoro eta aurkituko iñun erakusten dozuenean. Ori diño Maritain'ek (Cristianismo y Democracia'n) Edt. Dédalo. P. 97, 8.

Gaurko gizonak teori, Kredo edo irakaspideak baiño egiketak eskatzen dabez geiago, eta Kredo izanik, egikunde izenpetua.

Oartzekoa da Lukas deunak Kristiñau-cleiza sortu barriaren kondaira idaztean, ez diñola «Bidaleen itzak», «Bidaleen egiñak» baiño. Izan be, onelango irakaspidez eskolatu ta jabetu ebazan Jaunak. Berari buruz, egiten eta irakasten asi zala, Barrionak diño: Facere... et docere... Lenengo egin eban, ta gero, abiadan, irakatsi. Entzun daiogun: «Euren igalietatik ezagutuko dozuez». Eta Jon deunak: «Semetxuok, ez daigun maitatu berbaz eta miñez, egiz eta egitez baiño».

Gaurko gizona egiketako gizona da; egiña ikusi gura dau siñesteko. Eginkundeak, ikustaldia be garaitzen dau. Baiña burzoro ta zorarazizko egiketea gura dabe. Aldi oneik jasan, eroan daben egiketea, siñaustea da; Pio XII'k mezutua.

Ez da arritzeko, ba, gaurko gizon egikunde-zaleak egiketea eskatutzea egia irakasten dabenai.

Gaur nai dana da egia egin, egiztatu. Ondoren zeatz, garbiak lortu ta jadetsi gura izaten dira. Berba batez esaterako, siñesteko, ikusi bear izaten dogu, Gaurko gizonak itzez esaten datorrienari au erantzuten dautsa: «Batera gagoz, adizkide, baiña ez daustazu berbaz egiztau bear, eginkunde baiño». Oraingo gizonak ondorenekin jokutzen dau, ostantzean gauzea okerturik egon daitekela uste dau.

Kristiñau izena daroan, itzez beteta ta egitez utsik, erdi-siñisgabe baiño besterik ez da. Jainko-gabeak aspalditik egiñean dabiltz; gizonen famili-sendia, gizonen erri ta uria, antolatzen dabez, berba batez, gizonen mendutasun ta gizakundea. Jainko-gabecko mundu guztiko gizakunde au, gaurko gizonari ta etorkizunerako gizonari aurkestuten yakoan asmakizun-problema biziak erabagitzeko, aukeraturik dago. Gaurko Jainko-ukatzaillea ez da itzez bakarrik baita bere Jainko-bagekeri egiñetan be agiri da. Ez da ameslari utsa, pilosofa ta berba politen egillea; eginkari ziurduna be bai. Marx'ek iñoan: «ez egon munduari begira; al bait-ariñen aldatu ta eraldatu bear dogu». Baiña askozaz lenago esan eban Kristo'k, esan dogun lez, «asi lenengo egiten, ta gero irakasten».

Euskaldunak, geienez, berba gitxikoak ei-gara. Augaitik idazlari erdeldun batek esan leikean: «Bizkaitar, berbaz labur, egitez luze». Alan ba'litz ederto.

LETONA

ATEOKERIA GARBILARI?

Fide, siñesmenaren larri-aldi edo krisisa agiri da gaur egunotan. Nork ukatu? Ori egiegia da, baiña sarri askotan, siñesgabeckeri au Jaungoiko-ordeari. Bere sasi-irudiari dagokio. Ta ortik, izagai kaltegarri bestelakoak garbitzeko etorkizun indarra be izan leiteke. Gogo-kinkall utsak diranak eta ainbestean emoten dauskuezan irudikeri, ameskeriak.

Antxinako kristauak, ez ziran Olinpo'ko sasi-jainkoetan siñestudun. Augaitik jainkogabe zirala salatzen ebezan. Guzurrezko jainkoak gurtu ta jauretsi egiezala aginduten eutsenean, ez eben kristiñauak arein esanik beteten, sasi-jainkokerizko obenean ez jausteko.

K. Rahner'ek diño: «Egitez, gaurko gizona munduan gaiñerengo izakia dala, bertako krisketea dala, Jainkoaren aurrcan da bakarrik jainkogabeca». Egiazko Jainkoa czagun-arazo, erakutsi ta zabalduko, jainkordea, jainko-izuna amilkatu bear dogu. Zeregin onek, agrian, kristiñau asko obenerako gaizpidean ipinten dauz. Zeozer amiltzeak, lan eta arazo gogor eta zaillak dakars, baiña bearrezkoak eta garbitzailleak. Jainko guzurrezkoen amilketan eta ondapenean, Idazteunaren eragingai «leivmotiv»a dago beti.

Gaurko atcokeria, oiñazez heteriko «Katarsis», elorri-ar izango da aurki, kristau garbikertarako bearrezkoa. Geure irudi ta antzekoa dan jainkoren bat egin dogula irakasten dauskue, bear ba'da. Jainko gabekeria kalte aundia izan arren, fedearen garbikuntzea onbideratu legike.

Ateokeria, gizonen biotzetan, Jauna'ren eriotzea da, baiña illa jainko guzurrezkoa ba'da, ez ete da erosle edo bir-erosle egite eder bat? Argitsuago ta dizdiratsuago berbiztuteko, Jainkoa ilten da. Sorgin-jainkoen ostein, Tabor'eko aintzaz, doatsu ta diztikor eraldaturik, Jaungoikoaren berbizkundera dator.

Jaungoiko egiazkoaren arpegian, kondairea zear ipiñi dautsen sorgin-izagaia, jakintsuentzat eta gizon zintzoentzat eragozpena zan. Beraz, Ibor'en eretxiz, «gaurko gogamen mundu tarra, guzurrak eta sorginkeriak apurtu ta ezereztuteko ez da txarto etorri».

Batikanon bigarrenaren zeregin, eginkizun eta ardura garrantzitsuenetarikoa, Jainkoaren ta Bere Eleizeari egiazko arpegia biurtzea izan da. Ez, aurrerantzean, gizonen burualdi, utsegite ta makurkerien zulo-estalki, Jainkoa czin izan liteke. Ezta bizi onetako kezka, ncke, kalte ta ardurabideen oro-sendagai be. Orain arte, mendeak zear, zenbat eta zenbat urreratu ete dira Jaungoikoarengana laguntzaren bat bakarrik lortu edo jadetsiteko, Ta onegaitik Jaunagaz itundu; bederaziurrenak egiten, edo laurleko batzuk abindu, edo, danak ikusi egien, santutegi agurgarriren baterantz ortozik ibiltea ta narraz belaunikoz eldutea be bai; naita ez beti.

Eskatu dabenak, baiña, ez ba'dabc lortu curena, siñesmena galdu; edo, obeto esatearren, iñoiz ez ebela izan konturatu. Eta ori erreljioa ete-da? Ala zoramen, sorginkeria? Zoramena da aurki, gogo-utsezko otoitzak baiño aozkoak gurago izatea; zoramena da, goimaitasuna baiño eskupeko ugixoa emotea; egiazko —ez aozkoa bakarrik— dan goimaitasuna baiño zuzentasun otza; gizartea otoitz giro baten eraldu ta biurtzea baiño eskari-otoitz esakerak gurago izatea zoramena da.

Jainkoaren irudi guzur, oker ta atzipetua kristiñau askok daukagula, aspalditik dauke siñesgabeak. Erru ori arpegira bota dauskue, ta guk, txar, gaizto ta deunge deitu dautsegu, gogartean jarri bearrean. Beti jakin bear dogu, egiazko Jainko siñesgarria, kristaunen Jainko benetakoa, gogo bear biotz onezko eskabide guztien erantzulea dala, baiña erantzun jatorria, egiazkoz ta augaitik ez erraza. Gogoratu daigun Kristo'ren esana: «Nire atzetik etorri gur dauanak, ukatu bei bere burua».

Jainko-irudi erraza ta gizonaren burualdien otseña billatzen doazanei, argi ta garbira csan bear yake: «Jainko zaleak zareela uste dozue, baiña konturatu zaiteze jainko-aizun gurtzailleak zareela». Norbera izadiko muiña dalakoan, eta Jainkoa erabiltean, beti norberaren amakizun eta atsekabek erabagiteko ba'da, jainko-aizunkeria aurkitzen da. Orrelango kristiñauak, gitxi gora-bera auxe esaten dabc: «Nik, Jauna, nire eraspene emoten dautsut, baiña Zuk, ordez, zaindu ta gorde bear daustaz nire osasuna, nire ondasunak, nire omen, izen-on eta, gero, nire zerua, betiko zoriona». Onela, kristiñau askoren jardun-eraspenak ez dira izan norberaren moltzo onuratu ta goretsiak baiño.

Oraingo ta etorkizuneko kristauak, siñesmen ohea izan beariko dabe, sendoagoa, oiñarritsuagoa. Gauza guztiei egiazko Jainkoaren zentzumena emongo dautse, fedegaz.

Batez be, gaurko ta etorkizuneko erlijiodun Jainkozale gizonak bere urko lagun bakortean anai bat ikusiko dau; egiazko Jaungoikoaren irudian, danen Aita Ona ezagutu.

LETONA

ASTARLOA'TAR PABLO PEDRO

Abadea, euskera-zalea, 1752'gnean Durango'n jaioa zan. Latin eta Elertia bertan eta Filosofia Oñati'n ikasita gero, eleiz-gizon bizibidea artu eban, eta Orde nagusiak artu ondoren Durango'ko eleiz batuetan geratu zan.

Jatorriz ikasien artekoa zan Astarloa, bere aita Erreifu-batzarreko lege gizona, jaun andi orreitakoa, ta ama, Agirre'tar Maria Anjela, markina. Laster, sermoietan, bere ikaste zabal, sakona ta adimen argia egertu ebazan. Baiña, a zan bere euskera-zaletasuna!... Berbaldi guztiak euskeraz. Danak entzuten eutsoen pozez beterik. Inguruetatik be, ain zentzudun ikasbide ta irakaskintzak entzutera joaten yakozan.

Ogeta amar urte ebazala, Agurtza'ko Andra Mari'ren kapellau, eleiz erretore izendatu eben. Aldi aretan, langintza ori garrantzi aundikoa zan, ta Astarloa'k abade, jainko-gizon izatea, alegiñez ta arduraz, beteten jardun eban.

Geure izkuntzaren, euskerearen ezagupenetan gorengo maillare eldu arte berezitu zan. Maitasun sutsuaz, orren sortze ta erakundea azterkatu ta jakiteko lanari ekiten eutson, gau osoak igaroz egun senti ta onen argiak jo arte. Gurari, zaletasun oneik, andiago ta sutsuagoak egin yakozan, 1800'gñenan, izkuntzalari ospetsua zan Gillermo Humbolt, Madril'era etorri zala jakitean. Onek, izkuntzen sortze ta izatearen azterketak obeto ta sakonago egitearren, Astarloa aukeratu eban. Joan zan, ba, Madril'era. Abegi ona egin eutsoen an egozan errikideak eta eurakandik oneriste agiriak be artu, jermendar jakituna Madril'en zan bitartean.

Aspalditik idatzita eukan idaztia «El arte de aprender el vascuence» agertzeko gertatu zan, baiña orduantxe Madril'eko Edezi-zaingo'ak «Diccionario Geográfico Histórico de España» a argitaratu eban.

Biltzarkide nabarienak, Naparroa'ko erreñua, Bizkai'ko jaurerri, Araba ta Gipuzkoa'ko eskualdetzaz inarduela mintzatutakoa ez eben ondo asmatu, batez be bigarren atalean, Naparroa'tzazko itzetan, akademitar Joaquín Traggia'k, euskera izkuntzaren jatorrian ta antxiñateaz, griñaz eta itu idatzi eban. Idazkai onek. sendipen latza eragin eban euskaldunen artean, eta Astarloa'ri eskatu eutsoen erantzun, guzurtu ta ezeztu egiteko.

Durango'ko abade zintzoak, egikizun arduratsu au onartu eban, ta laster ederto egin be. Urrengo urtean, 1803'gñean, bere liburu eder-ederra dan «Apología de la Lengua Bascongada o Ensayo crítico filosófico de su perfección y antigüedad sobre las que se conocen» argitaratu zan. Idazlan au, danak onetsi ta aintzatu eben. Baiña arerio motzak idatzita, euskal endaren aurka irain-liburu «libelo» bat egin eben.

Astarloa'k beste liburu bategaz erantzun eutsen. Gero, durangoar ospetsu onek, «Discurso filosófico sobre la Lengua Bascongada» idatzi eban. Idazti guztiz nabarmen au, galdutzat emona egoan, baiña alango baten, norbaitek, Aldundiari ekarri eutson, eta Batzar Nagusiak argitaldu egin bear zala erabagi, baiña ez zan argitaratu. Askoz geroago, 1883'genean, idazti-egille batek, Aldundiaren laguntzaz argitaratu eban.

Beste oneik be itxi euskuzan Astarloa'k idatzita: «Arte extenso», «Plan de Lenguas», «Gramática Bascongada en el Dialecto Bizcaino», «Diccionario de apellidos», «Diccionario geográfico», «Proyecto de Vocabulario Bascongado», «Colección de adagios bascongados». Idazlan zazpi oneik ez ziran argitaratu. Batzuk amaitu barik eta beste batzuk galdu zirealako. Geratu ziranak, Bizkai'ko Aldundiko idatz-tegian dagoz.

1806'gñeko Bagilla'ren 2'gñean, 54 urtegaz, Madril'en il zan, txiro-txiro, Astarloa.

Euskaldunontzat, bere izena, jakitun izkuntzalari ta euskaltzale andienetarikoa izango da beti. Durango'k, bere erriak, ez dau aitzuta itxi: Carrara'ko aitzurdiñez egindako Astarloa'ren giza-irudi ederra agertzen da toki argi agirian, danak jakin dagien Astarloa illezkorra dala,, eta «euskaldunen artean guztiz maitatua».

LETONA

Olagibel eta Esnal'tar Nikola

1809'gnengo Lotazil'aren 6'gñean jayo zan Plentzi'n. Soñez gogor eta itxas aizcak emoten dabezan osasun eta margo ederrez etorren mutilla. Ama alargunak, itxas-mutil izateko, Coruña'ra yoyan itxasontzi baten ipiñi eban. Coruña'n, beste itxasontzi andiago bat Manila'ra yoyala jakifik, antxe sartu zan Olagibel, adore ta biotz kementsuz.

Bere bigarren itxas-ibilketa luze ta neketsuak ez eban bildurtu, ta Filipinas'ko uriburuak dituan kaietara eldurik, ango itxas-ontzi baten, bearra egitera sartu zan, bizimodua egin eta irabazte ta altxor batzuk eteratzeko asmoaz. Baiña bizimodu onetan irabazirik ez ebalata, Manila'n geratu zan. Emen, erritar salerostegi jabe aundikiak egozan, eta oncik Olagibel gaztearen doai, gaitasun baliotsuak ikusiaz, aolku ta diruz lagundu etsoen, salerosketak egiteko.

Aberkide ongilleak ez zirala oker egon laster agertu eutsen gure gazteak. Emon eutsoen eskuartekockin eta berak eukazan diru altxor batzukaz itxasontzi eder bat erosi eban. Onegaz, ugarterik ugartera itxasoz ebillen, kai garrantzidun eta andietan adiskidetasunak egin eta aberastu zan.

Tamalez, ontzi-ondamen bitan diru ta eskuarteak galdu yakoan, baiña beingoan lengoratu be bere entzute on eta zintotasunagaitik. Gora bera ta aldarte ostean, Zebu'ra joan zan, ta emen ugarteko neskatilla bategaz ezkondu. Baiña, zeruak emon eutson lagun au, ta ainbeste egiana bien ondasunak geiagotzeko, ugartean agerturiko beztunciak (cólera) besoetatik kendu ta eroan eutson illobira. Urte bi geroago, atsekabca garaituta, sendi aberatseko alaba gazte, Felician Tagle'gaz barriro ezkondu zan.

Gero ta geiago obetuaz yoyazan salcroste ta ondasunak. Alan be, errimiñak ez eutson itxi an egoten. 1847'gn urtean, naiko diru eginda, bere arazo ta dirubideak eskon-anai eban Gibelondo'tar Nikola'ri itxirik, etxerabide itxas-ibillaldia gertatu eban Bilbo'rantz. Aurretik, bere itxasontzi ederren biak, Veloz eta Zebuna, txinar eskulanez eta Ceylan'go igali ta arnariz eta beste zamaketa aberatsez bete-beterik bialdu ebazan, salerolea zan Rekakoetxea'tar Tiburzio'ren etxera.

Bilbo'ra etorri, begia bota, azterkatu, bertako salcroste ta ontzigintza egikizunak eta irabazpibdeak gogoan artu, ekarritako zamaketea, ontzikada baliotsuak saldu, ta Zebu'ra biurtu zan emaztea ekarteko.

1848'gñean, urrengo urtean, Arenal'etik alboan dan Kale Barrian, idazgelea antolatuz, bere jardun eta ekiñalak bizkor ta indartsu artzen asi zan. Laster, Olagibel'en izena edonun zabaldu ta entzuten zan arrigarriz. Lenengo, urun salcroste jardunak Cuba'gaz egiteko, inguruko errotetako guztien artu-emonak itundu ta atundu ebazan. Gero, Ibaizabal'go ontzigille daneri itxas-ontziak egiezela agindu eutsen. A zan bizkortasuna, arin ibiltea! Urte gitxi barru, Olagibel, Bilbo'ko salerosle ta ontzidun goratsuen a zan.

Nun aurkitu Olagibel aifñako gizon beargin eta ekinzale oberik? Aldi aretan, burdin-bidea egiteko naiak eta asmoak eukiezan Bilbo'n. Beñola, Olagibel jaunak, Rekakoetxea ta Urrutikoetxea lagunekin ibilketan zala, oneiri esan eutsen: «Erdi, arren, nigaz udaletxera, nik neuk, beintzat, burdin-bidearen alde izenpetu gura dot». Eta an egozan danen ezuste ta arritasunean, orretarako zan liburuan, zenbaki ikaragarri au idatzi eban: Rvn. 2.000.000. «Orain, zuek, abertzale ta erri-guraso zarien ezkerre, izenpetu egizue...» Eta Urrutikoetxea'k Rvn. 500.000 ra Rekakoetxea'k Rvn. 300.000 izenpetu ebezan. Egun gitxi geroago, uritik kanporo ta danen artean, 99.180.000 errial orreitako diruketea batu zan.

Baiña, azkenez, zoritxarrak eldu yakoan Olagibel andiki jaunari. Anai-guda zital iguingarria zala-ta, alde batetik, eta bestetik, bekaitezkeriz eta ezkerbagez, ondasun guzti-guztiak kendu eutsoezan. Jainkoaren baimenez, Job deunaren antzera, txiro-txiro geratu zan eta gaixorik ganera.

Urtez zamaturik, biotza suminduta ta soifña oiñazez beterik, bere alaba laztanaren etxean azkenengo egun itunak igaro ebazan, il arte.

Olagibel'en bizi-kondairca idatzi ta onen betiko atsedean alde otoika illerrira lagundu eutson Juan E. Delmas'ek, gogoeta-filosofiz, auxe esaten eban:

«Sic transit gloria mundi». Mundu onetako aintza, olan igaroten da...

LETONA

ZER SIÑISTU GAUR?

Fayard'ek egiñiko idaztian, «Eleiza'ren saspi asmakizun nagusiak» Yesu'ren Lagundi'ko Aita Karl Rahner'en kritxi ikaragarri bat, gaur Eleizeak daukon estualdiari buruz, toji aldetik batez be, aurkitzen dogu. Gaur ezautuen eta diñoenez aurreratuenetariko teologua gandik datorrelako, eritxi orrek ikaratzen gaitu. Esan dogun idaztiaren 40 orrialdeko atzalburuan: «Munster ikastetxe nagusiko irakasle Rahner eta Metz tarteko alkar-izketa»n aurkitzen da eritxi edo agermen ori. Euren arteko jardunbide onek Batzar Nagusi osteko Eleiza'ren asmakizun berezietzaz mintzatzen dau, batez be Rahner'rentzat garrantzienen diran onetariko irutzaz.

Lenengoa, berak diño, Jainko gaia da, Jainkoa izatearena. Ta, au, gudulari agertzen dan ateokeriaren aurka; gizarte iraskunetan dagon ateokeriaren aurka eta, au bai arduragarria!, ontzat artuten dala, gurean sartuak diran Jainko gaiak jakin gura eztauzan ateokerien aurka.

Bigarrena, Jesukristo Bitarteko ta gure kristautasun izate oiñarriaren asmakizunaren, Kristoloji asmakizunaren jarri daben aurkez-aurke, buruz-buru anaitasun gizadizkoaren, kristautasuna gitxitu ta laburtu gura dauan, «anaitasunaren» aurka.

Iruugarrena, gizonak norberaren salbazioa indartu ta jadetsiteko daukazan bidcak: Neure izate oraingoan ba-ete-dago Jainko grazi-donetzaillerik? Otoitza, yaurespena, gurtza, jaupari bizitza, betiko bizitzaren itzaropena ba ete dira? «Ona emen, nire ustez», diñosku aita Rahner'ek, «erdi-erdiko, eztabaida ta gaiak». Geure oraingo egokereak aurkeztuz begitaratzen dauskuz egunero, bein eta barriro, baiña betikoak dira. Iru asmakizun orreik ez dira Eleiza zintzoan saiatu bear diran egitazko gai ta asmakizunak bakarrik, baita, eta batezbe, neurritasuna, edo erderaz esaten dan lez, «dimensiñoa».

Ogei urtetik onantz, teologuen artean, Rahner izan da gizon «aurreratua». Baiña orain, beingoan, Eleizaren izate erdi-erdiko asaba zaindarien artean lerrokatua izan bear dala esan dau. Len ezker aldeko gizona, orain eskoi aldekoa, baiña ez beragaitik edo bere buruz, egoerak besteak aldatzen dabezalako baiño.

Aitormen ikaragarria: «Au olan dala, arerio jasarketea sortzen dakiana Eleiz barruan dagola, bat bateko biotz-ikarea dot»... mintzatzen dau Rahner'ek; «bertan, Eleiz barruan, Jaungoiko biziaren, Jesukristo'ren jakitun-gaia salatu ta aurkeztuten da; bertan mundukeri, «desakralizazio» eta beste orrelango gaiakaz eskueratu, gudukatu, eztaibadatu; bertan siñits-auste ta bidegabekeri kristau bakoak sortuko dira. Eztakigun arrazoiakaitik, ez gaitue Eleizatik aterako; ez da au euren gogoko. Baiña kristiñau zintzo guztien eginbear bear-bearrezkoa asabengandiko siñismen jatorrizkoa al-dogun indarrez eutsitea da, eta arpegi emonda, aurrezkatu, ezezkoa egin, biotz barrutiko benetako ondamen, kondenzazio jaurtigi».

Kristau, Kristo'ren jarraitzaile gura izan dabeneak, nai ta ez, oiñarrizko irakaskintza, doktriña oneik iraun arazi bear dabez: Jaungoikoa'ren izatea, Kristo'ren notin edo persona ta bere Barriona eta salbazioaren izatea ta gizonak daukozan salbatzeko bideak. «Sekularizazio, dasakralizazio» ta onein antzeko okerkuntz egiteak aurkeztatu, gudakatzen ditue oiñarrizko ta egiazko irakaskintza areik.

Eta zelan geratu gaitekez lasai baketsu Eleiz barruan kristautasun jainkobagea dabillela entzutean, ta teologu eragille batzuk zentzunbagako esate aburu onelangoak diñoela jakifiñik: «Kristo aldendutakoan, kristautasunak, etorkizuna izango dau».

Ez gaitezkan ba arritu, Erroma'ko Aita Santua'ren ardura, kezka ta buruausteakaitik. «Anaien, kristau guztien siñismena indartu ta eutsiteko» Kristo'k ipiñi ebana, bera da. Aita Santuakin, egiazko kristauak gareala difiogunok edo izan gura dogunok arduratu bear.

LETONA

TRUEBA' TAR ANTONIO

Ona emen Bizkai'ko ta Euskalerrri'ko idazlari argitsua. Euskotarren biotzetan eskar-taupada bat eta euren oroimenean oroipen alaia be aren alde izan bedi beti.

Enkarterrikoa zan eta, ezekian euskeraz, baiña Euskalerrri osoak jakin bei iñoiz aitzu barik, Trueba dala literatur ororen edo lur-zabalekoan gu euskaldunen oitura, izkuntza, izamen sakona, lan ta egite ospetsuak argiratu, adierazi ta ezagutuerao ebazana. Augaitik, bere euskal gaienganako maitasun, zaletasunagaitik baita gizontasungaitik be, euskotar eta euskaldun danok jakin bear dogu Trueba' ren bizi-kondaira.

Olerkari, nobel-idazle oberen au Enkar-terriko, Galdames lur-barruko Montellanos auzoan 1.819'ko Lotazilla'ren 24'gnean jayo zan. Bere gurasoak baserritar, lur-langilleak izanik, Trueba'ren bizi-modua orreclangoa izango zan aurki. Baiña anai-gideak bere elerti, literatur zaletasuna aldatu, besteratu cutson.

Berak diño nolako poza eban aitak Bilbo' tik eroaten eutsazanean erromantze, ipuin-barri liburuak, eta onein irakurgaiak emoten utesen biotz-ikara.

Mutillak amabost urte ebazala, Madril'era bialdu eben aita-amak, mutillen izenartze ta gudatokitara bialketen bildurrez. Madril'en Kintana'tar Jose Vicente osabak eukan burni-saltegian beste dendako mutil langilleak lez zereginduz, bizi zan. Asti-une aldietan lite-ratur jakintasuna lortzeko alegiñak egiten ebazan.

Bederatzi urte geroago bere aukerazko literatur jardun atsegiñak dendako zeregin arazokaz burukatu eben, eta saltokitik al-dendu zan. Udaletxeak egunero emoten eutsazan amar errealekin ibilliz beste ingu-ruetan, bere lenengo nobel ipuñen asmoak lantzen asi zan. Ogetabost urtetik ogetama-rreerantz benetako literatur ikastaroa egin eban, gizatalde ikasienakaz artu-emonetan jardunez eta isparringietan idatziz.

1.851'gn urtean «El libro de los cantares» argitaratu eban. Idazti onek entzute aundia emon cutson, ta beingoan izenbako idazle taldetik goimaillako idazlari ospetsu ta dun-rundutsuraino igon eban.

1.853'gnean «La correspondencia de Es-paña»ren idazle egin eben. Onclan ta idaz-

lanen laguntzeakin «La Ilustración Española Amzricana», «Scmanario Pintoresco», «Muso Universal»en eta beste Madril ta eskual-deko aldizkarietan, entzungarriz zabaldua, bere omen-izen lilluraldia lortu eban.

Baiña Trueba, berak diñon lez, «arpegia Bizkaia'rantz biurturik» bizi zan beti. Bere Euskalerrria'ren gomuta-oroimenak erakarri, erriraten eban; bere gurari sutsu ta indar-tsuena Bizkaia'ra etortea zan.

Eta Bizkai'ko Batzar Nagusiak, Gerni-ka'n baturik, Jaurerri'ko kronikari ta artxibo-zai bera izendatutea, aukeratzea erabagi ebala jakin ebanean, zelan azaldu bere neurribako poza. Alperrik zan aolkatua, esaten eutsenean Madril'etik ez urteteko, bere etorkizun ta izen-omen ospetsua an egozala-ta; pozaren pozez Euskalerrri'ra, Bizkaia'ra etorri zan.

Ez zan damutu iñoiz, ez ori! Beraren esatez «1862 urtetik (elduerako urtea) 1.872'ra arte neure bizitzako aldi zoriontsuena izan zan».

Baiña zoritxarrez anai-guda etorren ba-rriro. Ez zedin ixitu, ardura sakona artu ta alegin andiak egin ebazan Trueba'k. Alan da gustiz be 1.870'gn urtean ixitu zan anai-burruka guda zital ikaragarria, Karlista zala-ta-edo salaturik Euskalerrri Bizkaia'tik erbestera iges egin bear izan eban Madril'era berriz. Zorionez gudea amaituta, Aldundi Goiena'k Kronikari, artxibo-zain eginbearra lengoratu cutson. Bere alde, serbitzu lagun-keta onugarriak Bizkai'ko Jaurerri'ari egin eutsazan. Bere eginkizunak bete ondoren arduraz, cukan aldi astietan, idazkai, nibel, ipuin liburuak idatzi ta argitzen ebazan eten barik. Ba-zan a gizon zintzo beargillea. «El Noticiero Bilbaino»ren literatur orria irasi ta eutsi eban. Izparringi onetan sort-erriko idazlariak euren idazlanak egiten asten ziran. Onetariko bat Unamuno izango aurki; onen irakasle beintzat Trueba zala ziur dakigu. «La Ylustración Española y Americana»n lankide eban jarraikero, baita beste aldizkari batzuetan be. Jatorburu jatorriko kondairak egin, irakaspidezko liburuak sortu ta beste ipuin kondaira asko idatzi ebazan. (Jarrai-tzeko).

LETONA

TRUEBA'TAR ANTONIO II

Albistari-izparlari idazlea zan Trueba, onelaz, konta ezin ala idazlan eta azalpen idatzi ebazan izparringietan. Baita egin be antzoki idazlan bi be: «El tiro por la culata» eta «La oficiosa». Baiña ez zan zeregin au gure idazlariarena. Berak idatzi, marraztu ta azaldu ebazan Bizkaiko ta Euskalerriko oituren barriak emon eutsoen izen-omena ta entzute andia. Edestia izan zan bere idazlantza ugaria. Kondairari buruz idatzitakoak milla baiño geiago dira.

Ala ta be, ez jako deitzen Trueba'ri kondairalaria, kondairako albiste ta egiteen zabaltzaillea baiño. Kantak, olerki, erri-bertsoak, ipuinak-eta idatzi ebazan bereziz. Au izan zan bere arazo garaiena ta nabarmenena; orrek emon eutson entzute durundutsua.

«Ipuin, poesi, kantak, erriko usain-gozoz kutsutuak; nere eramoduz egindakoak, Jainkoak argitzen daustazan lez; erriak bereak egiten dauazan lez, nere bertsoak, ez burutik, biotz erditik ateratzen dira».

Ta ara zer diñoskun here bertsoetan:

«Jainkoak gura dabelako nik
abesten,
Txori-egaztiak lez kantatzen dot».

Bere bizitzan iru maitasun jabetu jakozan: aberri maitasuna, sendi maitasuna ta Jainko maitasuna. Maitasun oneitan beti billatzen eban bere idazlanentzako argitasuna ta idatz-iturria. Orrein indarrez bultzatuta ta argituta gozoki idazten eban, baita argi ta garbi;

lupetzetan, garraztasunetan, zapuzkerietan eta okerkerietan bere lumea iñoiz busti barik. Eztenkadarik ez, ez irri-barre mingorrik be, ezta gorrotokeririk; argia, garbia, zintzoa ta arteza ez zana ukatu egiten eban. Bere jarraibide ta amets-elburuak, begionean, leñargian, ontasunean eta samurtasunean beti izan ebazan. Biotz onentzat idatzi eban.

Baiña Trueba andiaren lan egin-kari ta ezaugarriena, berezigarriena batez be euskaldunentzat, lur literatur arloan Euskalerrria eza-gutu arazo, zabaldu ta goi-mailletara jaso eban bere lana izan zan. Ta onetzaz urrengoan jarraituko dot.

LETONA

Trueba'tar Antonio III

Baiña Trueba andiaren lan eginkari ta ezaugarriena, berezigarriena batez be euskaldunentzat, lur literatur arloan Euskalerrria ezagutu arazo, zabaldu ta goi mailletara jaso eban bere lana izan zan. Juan E. Delmas'en esatez, «ordurarte ez zan inñor arduratu izan Euskalerrriko oituretan, gizaereduetan, erritar jaietan, sendi eder-lauki ikusgarrietan. Ordurate ez eban inñork idatzi euskal-itxura bizia izan le gian ipuiñik; erriakintzazko nobel-edestirik».

Izan be alantxe zan. Egia da, Trueba baiño lenago, euskotarren kondairea, ioturak, foru-legezarrak, ta batez be euren antxiñako izkuntza ederrak, atzerritarren gogoak indartsuki irabazi ebezela. Baiña inñork be ez ebazan erabilli errikoi jardun-gaiak idazteko, gure Trueba idazlaria arte.

Trueba'k, esan dogun lez, iturri orreitan argitasunezko itz-etorria edan eban. Gero, onek idatzitako idazlanak Europa'ko izkuntza danetara, idazlari trebeak itzuli ebezan. Lur zabaleko laterri danetako giza-aldrak irakurri al izan ebezan euren izkuntzetan. Trueba'ren ipuin bat, Euskalerrriko gauza lilluragarrieri buruz, España'ko izparringi guztiak berregin-argiratu ei-eben. Euskalerritik at bizi ziran euskaldunak be, Trueba'ren liburuakaz pozez beterik, biotz eskerdun atsegiñez egozan. Ameriketan bizi ziranak, euren esker-on bizia aitortu ta adierazi gura eutsen, Aberri laztana gogoratzen eutselako. Etxe bat eskeintzeko berari, diru batzen asi ziran, baiña bere irakurle eskertsu orren gogoia bete aurretik il zan Trueba.

Bildu eben diruari, Bizkai'an batu zana gaiñekatuta, Bilbo'n Albia'ko Lorategian, Benlliure zizelkari ospetsuak landutako giza irudi ederra, gaur be an ikusten dana, jaso outsoen. 1895'gngo Azillaren 24'an, entzute andiz, an ezarri zan. Aurreko urtean, 1894'gnean, Madri'eko Ederti Erakusketan, lan orregaitik dedu-domiñea emon eutsen Benlliure'ri.

Trueba'ren garaiko euskotarrak ain biotz-on eta eskerdun agertu ba'ziran, gauko euskaldunok zer egin bear genduke bere omen eta entzute ona goraltzeko, gure alde ainbeste lan egin ebana eskertzeko?...

Nire ustez bere lan ederrak euskeratu, zerbait egiña dago, ta au be ber-argitaldu ta zabaldu, besteak «El libro de los Cantares», «Cuentos de color de rosa», «Cuentos populares», «Cuentos campesinos», euskeratu; ez gaitean Europa'n euskotarrak bakarrik izan gure izkuntzara itzuli barik daukaguzanak.

Gure aldiskari asteroko AGUR onek ba-daukoz ziur asko, idazlari trebeak orretarako. Euskera errikoi, garbi ta errezagaz, zati atalez, apurka, AGUR'aren orritan agertu daitezke.

LETONA

Japandar Bategaz

Joan dan Dagonillean, London'eko nere egotaldian, Erriarteko Katoliko Ikasleen Jaupari ordezkoa egiteko, ia laterri danetako gizatalde gazteagaz aurkitu nintzan. Lau edo bost japandar be ba-ziran, ta onetariko batek nabarmendu ta gogoa irabazi eustan. Osakintzan aldazka dan umc atzcratuak zaindu-teko terapia deitzen yakona ikasten egoan London'en.

Mutil gazte, argi, burutsu, jakinzale gogor eta, japandarrak izaten diran lez, iraunkor ta benetako beargiña bera. Askoren eritxiz, japandarrak ez dirala ondo artuak izaten esan arren, mutil au lagunkoi ona zala-ta, beragaz adiskidetasun zintzoa egin neban. Jakiña, bakotxaren aberrietako gauzetaz berba egin genduan.

—In the first place, let me introduce myself = Lenez, nere buruaren aurkeztea egiten itxi egidazu— esan eustan. —Nire izena Sadao Yamada da.

—Ba, ikusten nozun lez, ni jaupari katolikoa. Gogokoi laguntzetarako etorri naz ona. Ta, zu, kristau-katolikoa zara?

—Ez naz oraindik, baiña kristau-katolikoak begikoak dodaz. Zu, euskotarra ta euskalduna zarala esan dauste, ta Euskalerra, bere antxiñatasun eta batez be, bere izkuntz ederragaitik asko yat atsegin. Euskal izkuntza, japondarrenaren antzekoa da. Emen London'en naizenetik, nere lagun on bat euskalduna da: Aitor Mendizabal, Bilbo edo Donosti ondoko mutil gaztea. Onegaz, Euskalerra ta onen izkuntzari buruz itz egiten dot sarritan. Berak; zeu, Mr. edo Fr. Felix Letona, aitatu daust.

—Eta zer dakizu zuk euskotarretzaz?

—Gauza asko eta onak.

—Zelangoak eta zetarikoak?

—Beste gauza askoren artean, euren kondairea, aintziña-antziñako adifñera, arrialdira, stone-age, gorazkatzen dala. Izkuntzea, antxiñetarikoa, Europa laterrietakoengandik osoro bestelangoa...

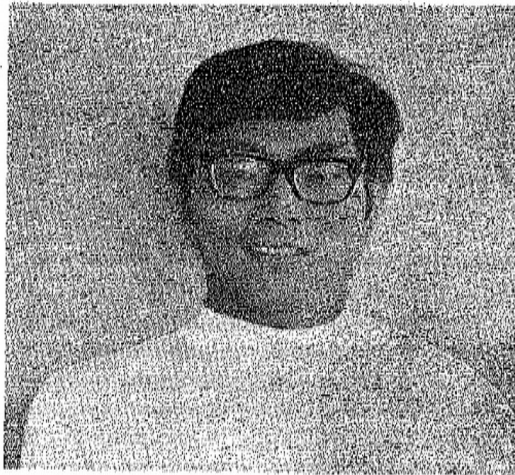
—Olan da. Euskerea ta Finlandar izkuntza Europa'ko «ugarte izkuntzak» dira.

—Zuenak, gure japondar izkuntzearen antza daukola uste dot.

—Bai, ori be egia da. Berba batzuk bardin esaten dira: adibidez, pitxarra. Eta «besterekio esakuna» (relative clause) danean, azpikoz gorako egituran ipinten dira.

—Olan ba'da, arerioak sortuko yakoz euskerei...

—Bai, ta ez gitxi. Bat izendatuko dautsut: Joaquín de Tragia, erdelduna. Onck idazlari lagun batzuekin, idazlan andi bat egin eta argitaldu eban: euskerea ez zala aifi antxiñakoa agertu ta adierazi guraz, ta bere edertasuna ta obekintza izateak ez dirala ainbeste andietsi ta goratu bear. Euskaldun jakitun

zintzo batek, Astarloa jaunak, euskerearen aurkako orre in idazlana ezeztu eban idazti eder bategaz. Entzun euskerearen alde Astarloa'k esaten daukuzan gauza batzuk:

«Euskerearen itz-atalak, zoragarriko egikerea dabe. Euskeran ez dago ta ez da izan bear itz-atal bidebakorik. Ziurtasun, egiantzeko ta ezbai-zalantzaren izaera-ezaugarriak beste izkuntzetakoak baiño obeak dira. Aditzaren aberastasunak eta itz-ondokoak miragarriak dira, ta jakintsuen gogoei eragiten dautse. Berba onck: eguna, illuna, argia, gaba, eguzkia, illargia, gizonen gogamenak, gertagi orre in aurrean, zeaztuak eta eredu-tuak izaten dira. Urtea, udea, uda-burua, itzak, urte izate berezkoa antzeztu ta azaldu-ten dabe. Euskera izkuntzeak amabi illeei emoten dautsezan izenak, negu-buruan asten zirala urteak adieraziten dabe».

«Euskal-izkuntzea» —diñosku Astarloa'k bere idaztiaren azken-gaiñerakoan— jakitunentzat bearrezko laguntzaille indartsua da oraindik, eurentzako diran ezkituak, ezagun-gaitzak eta ezkutukiak argitzeko. Izkuntza askodunentzat, izkel jakintzaren ur garbi-garbiak edateko ezin ustuko urdun iturria. Ta filosofo gogoetalarientzat, bertatik atera daian jakintza sakona, Egille gorenak egindako izamenaren idazti idigia».

—Ondo esanda. Orrelango gauzak, euskerearen alde, irakurrita daukodaz. Gure japondar izkuntzeak be, ba-ditu orre in antzeko edertasun eta aberastasunak. Ezin siñestutekoa! Aberri biok, Euskalerra ta Japan, ain urrunduta euren artean jeografiz, ta alan be, izkuntza antzekoaz baturik!...

Europa'ko laterrietatik ibilteko aldiona izaten dodanean, Euskalerrira elduko naz lenengoz, bera ikusi ta geiago ikasi ta aztertzeko asmo onean.

LETONA

KATOLIKOAK

LONDON'EN

Eun eta irurogei parroki katoliku dagoz London'en, eta zortzi kapillauntza ikasleentzat. Onerarik seik erbesteko Erriarteko Ikasle Katolikoek ardurua dabe.

Pasio'tar Hilary Culahaune Aitak jakin-erazten dau, ta jarrai:

Westminster'eko Gotergi-nagusiak Tamesis'ko Boroughs-auzune ta errialdeak beregan dauz. IX Pio Aita-santuak sortarazi eban 1850'gn urtean; eleiz-barruti menpekoak eukazan asieratik, orain amabiraiño eltzen dira. Jakiña, abade-jaupari atzerritar ugari dira, lekaide ta eleiz-barrutiko. Konta ezin moja-lekaimeen laguntzarekin, Egizko Eleiz Ama'ren onurea ta geitzea indartzen alegindu ta arduratuz. Anglikano'en bide-oneratzea be bai-dabe.

«Ara» diñost Hilary Aitak, «gaur bertan, arratsaldeko bostetan, biurkude eleizkizun bat emongo dot. Gauza bi oneik nabarituko dodaz gainera: Westminster'eko misio lurak Ego-ameriketako'n eta Erljio-ieziera Eleiz-barruan».

«Bear-izana dagon munduko edozein alderako abadeak eskeintzen dira. Ta olan, London'eko Westminster Eleiz-barrutiko eleizgizonak, Peru, Txile, Brazil eta ameriketako beste errietan dagoz, baita Aprika'n eta sartaldeko Indietan be. Euren Kardenal dan Yolin Heeman jaunak ikustaldia egin eutsenean, London'eko katolikoek gogamen eta otoitzak laguntzen eutsela adierazo eutsen. Ameriketako artzain-jarduerak eta beargintzak, London'eko auzo txiro elbarrenetan antxiñetik agiten izan dana dau eredu: langillsak atondu; sendi-arazoak zuzendu; diru-gordetzera oituratu; ordikeriaren aurka burrukatu; agintarien aurrean orrean esku-bideak eskatu ta lortu, ta alan, Kristo'gana erakarri, ta Bere betiraineko irakaskintzak erakutsi».

—Eta orain, Hilary Aita, beste gai bat: Katolikoek ikastoalak.

«Ai! eskolak... Oneik bai zeregin itzela, arlo ardurazkoa, lan-arazo gogorra. Ez gizonakandik saririk artzeko, ezpada Jainkoa onetsi, eder-eretsi ta atsegin izan dagian bakar-bakarrik».

—Erljio irakaskizuna aintzakotzat aututen ete-da?

«Ba-dakigu ez jakoela ardura ainbesteri erlijio-gai ta buru austerik, baiña euren artean itaundu bear izango dabe, zergaitik egiten diran ainbeste alegin orretan, ta, azkenez, burua sartzen jakoe, katolikoek eskoletan euren semeak ezi ta irakatsi ezketiño, euren eta asabaen señismen, oitura ta gogoerak eutsi ta irauin-araziko dabezalav».

—Ta, aleginduten ete-dira orretan?

«Bai ori, ta ez gitxi. Konturatuko zara, katoliko gurasoak elburu ori lortzeko euren buruak ukatu egin bear dabezala sarri askotan: aisetasunak itxi, andiangoak eta aberatsagoak izateko bideak galdu...»

—Orain, auxe dakust: zuk diñostazuna Euskal-Erria'n be gogoratu bear leukeela. Eta katoliko señismenera dagozan euskotarra etxakoela txarto etorriko ingalandar katolikoek eginbidea begien aurrean erabiltea, gogora ekarteko.

«Zuek, euskaldunok, kristau-katoliko onak zereela ba-dakit.

—Orain, esan egistazu, ea laterri andi onen agintari ta zuzendariak onartzen daben zuen ikastolen beargintza ta lan-saillea.

«Zorionez, agintariak, begiratu ta ikustaten dabez gure ikastolak be, ta onein on-ibilirearen ardurea be izan. Gizakera adeitsu onegaitik, umeak eta gurasoak kristau señismena jarraitzeko azke ta buru-jabe dira».

—Orrela, zuen Aberri andi onetan, batasunaren agerlari ta irudi, katoliko ikastolak izango dirala konturatzen naz.

«Zuek diñozun lez, alantxe da. Beti konturatu bear dogu, gaur ikastoletara doazan neska-mutillak, biarko guraso izango dirala, ta euretarik asko, irakaste, abade eta arduradunak».

* * *

Katoliko ikastolea, kristau eziketean denez, obeagotu gura dau, ta gizadiaren utsuneak, mugadura eldugabeak ezagutuz, elburu bat ezarriten dau, gizarteari laguntzen alegindurik eta onen nai ta beartasunen adieratzaille izatez. «Jaungoikoaren erreñua gure artean dago. Zeruak eta ango aingeruak inguratzen gaitue. Betiorea lanbro artean nabari da».

1884'gn urtean Turin'go salesianotarrei Juan Bosko deunak idazten eutsena Erroma'tik, esan leye ikastola guztiai: «Begirunea, ta kristareroapena ta adiskidetasuna, ta zabaltasun tolesgabea, egiazko mañasun alai kristarra izan bear dau, neska-mutil eta arduradunen artean».

LETONA

AURKALDIAREN IKUR

Lukas deunaren Barri-On'ean berba oneik irakurtzen dira: «Jose ta, Jesus'en ama, Maria, arriturik egozan Aretzaz (Jesus'etzaz) iñoena entzunda. Simeon'ek bedeinkatu egin ebazan, eta umearen ama Maria'ri esan eutsan: Entzun, askoren ondamentirako ta askoren اساسunerako da Ume au jarria Israel'en, baita ukatuko daben ezaupiderako be.» (au da, aurkaldien ikur edo ezaugarri).

Auxe jazoten da abadeen bizimoduekin. Gaur ez da, bere gizatalde, bazkun eta eginkizun bagako abaderik izan leitekenik ulertzen. Ez da, maitasun edo adizkide-lagun bako, gizon izan barik gizonen artean dan abaderik aditzen. Giza aldrearentzako izan bear dau abedeak. Baiña, gizataldean diranak ez dabe danak bardin gogokatzen. Ona emen zergaitik dan zailla abade izatea.

Aberats eta domu-ondasundunekaz ba'dabil, txiroak asarratzen dira. Aberatsak, ostera, amorratu, txiroen alde alegintzen ba'da, ta komunista izena deituten dautsoe. Lagun urkoagan bear-eskeintzeak ez ba'dautsa astirik itxiten bere otoiak egiteko, eleiz kideak bildurrez izaten dira abade gogobizikerea gitxituko yakolakoan. Siñisgabeak ikusten ba'dabe oteundegi aurrean belauniko, errukiz beteta begiratuko dautse, gixajo bat geiago ez ba'litz lez.

Bere eskonge izatean alai ta pozez agertzen ba'da, csanaz, ez dabela atsekaberik izaten ezkonduen artean, ezbailetan ipinten da bere leialtasunaren zintzoa. Oitura begirakorrez inguraturik, bakartasuncan giltzapetuta gordetzen ba'da, gotzonkeriz, igeste-ebazifioz bizi dala diñotsoe.

Txiroki jantziten ba'da, soñieko urrau zarrez, demagogu erri-nastale da; apainkio jai-jantziz soñieturik, jauntxo-biziera egiten ei dau. Artzain jardueraz itzaldiak egitekoan, ez ei daki teolojiarik. Jakintza gogoetalarri ba'diardu, igarle goi argi neurrik ez ei dauko.

Zoriontsu ba'da, bizitzea maitatzen ba'dau, maitasuncan siñesten ba'dau; erlijio bageko «laikoa» da, ez da eleiz-gizona. Deunbide latz, neko-zale, buru-ukale bizimodua ba'daroa, antxiñeko praillea da, ez baiña XX mendeko abade beartua. Iraulpena, erreboluzifioa gaitzesten ez ba'dau, kaleak zear ba'dabil zuzenbidea eskatzen, oyuka, batzuen alde, baketsu pake zaleen bizitza arriskuan sartzen ei dau.

Bakea, indarkeriaren aurka irakastean, «gudca, ez bakea ekarten» etorri ei zan oinperatuen Kristo'ri judasena egiten ei dautso, ta txiroak eroapenean galdu daben erretsatuzapalduak izaten daben saminkeria, aserretazi ta amorratuten ei dau.

Eleizeari, bere seme umilla dala esaten ba'dautso, irabazkor, berekoi ei dabil. Erriaren oiñaze gaitzmiñetan bide barriak zabaltzen ba'dauz, -aurrerakari arriskoduna izango da.

Nori jaramon egin bearko ete dautso? Oneiri ala areiri? Jakiña, Eleizeari, onen ordezkoa da-ta. Baiña, abadea, dana dala, edozelan, Kristo lez, aurkaldien ikur izan bear, batez be gaurko egunetan.

LETONA

Abando'ko

Arranoa

1865'ngongo Urtarillaren 26'an, Abando'ko Bizente deunaren Eleiza-nagusiaren alboan, Antxin jatorridun bizkaitar sendi bateko senar-emazteen zortzi seme-alabetarik azkenengo umetxu bat etorren ludira. Sabino Polikarpo izenak ipiñi eutsoczen. Bere aita, Arana ta Ansotegi'tar Santiago jauna, gogoargi, bizkor, kementsu ta ekin-zale gizona zan. Nerbion ibaiaren ubasterrean etxekoak euken ontzitegi zarra, berak barriztu ta andiagotu eban. Emendik, orain dan Salve orren ondolik, eun baiño itxasontzi geiago, beladun, baillandru, ketxemarin izenekoak urten ziran.

Santiago jauna, gogamen sendoz sustraituko karlista leinargikoa zan. Politika gaietan aurrendua ez izan arren bereziki, Abando Errepublikako Endore-alkate egin eben eta Gernika'ko Batzarretarako eskubidedun, gure Sabin jaio zan aldietan.

Bigarren Isabel'en lurraldeetan, tradiziozale ta antxiñakoen geldi aldia zan orduan, eta Mañe Flaquer'ek «Arcadia Foral»ko urte zorientsuak deitu eutsan. Gubernuko erantzuleen bear barik, euren antolaketak, agintari taldeak eta Zazpi-urteko Guda'ren ordainia, ixilka ta geldiro gertatzen inarduen karlistak. Euskalern osoan eurak aginduten eben. Sabin'en aita, Santiago jauna, ez zan azpilan utsean ibilli, baita erreketean izkillutza ta guda tresnak aukeratzen be.

Bere diru ugariaz, suizkillu ta gudari-ornigarriak atzerrian erosi ebazan, eta berbera London'era joan zan orretarako. Bilbo'ra eldu zanean, debekatutako sal-crosketan ebillela salatu eben, ta Santiago jauna erbesterratu zan, Baiona'ra. D. Carlos lendakari zala, an egoan karlisten Batzar-nagusia. Danen artean, andik, euren arazoan azken-ona ta garaipena lortzeko, lankide izan ziran.

Sendikoak Abando'n geratu ziran. Ille batzuk ondoren, D. Carlos, Auiñamendiak igaroz egoaldera etorren eta crabateko goragitea izan zan. Bigarren anai arteko guda negargarria sartu zan gure lurralde euskaldunetan, eta Santiago jaunaren seme-alabak, amagaz batera, berakin alkartu ziran, ainbat gertaera bildurgarri guda-bideetan igaroz.

Zortzi urtekoa zan orduan Sabin mutikoa. Gudea eta etxetik urrun izatearen samin illunak tinkatu ziran errubako aurraren gogo samurrean. Donibanc'tik ebiltzan karlisten arabar eta napar gudalburuak lenengo jakintzak irakatsi eutsoczan.

Sendi jainkotiar, kristautasunez heteriko giroan azi, ezi ta gizon duten etorren Sabin. Atsekabe ta zalantza dūn inguruan eldu zan gaztearo hetera. Geroago Orduña'ko Josulagunen ikastetxera bialdu eben aita-amak. Ikasle ona ta zintzoa, baiña osasan makala ta gaixorik, etxera joan bearrean izaten zan sarri.

Beñola, osasunbidez etxean egoala, Koldobika bere anai nagusiak, Bizkai'ko atsekabeak, gaitzmiñak indar-bideren bat bear ebela adierazi eutsan: karlisten asmoak garaituak zirala-ta, —inotson Koldobika'k— ez ebela balio Bizkaia'ri, ez izatez, ez koindaraz, ez aldi artako ezerk... Sabin'en gogo gazte gartsuan erein eban azia, astiro-astiro erne ta sustraitu zan, euskal berbizkunde asmoak osotu arte.

Aren irakaskizuneri millakak eta millakak jarraitu eutsen. Orosko-Ibarra'ko Errotatxe'tar Tomas'ek bein esan eustan, bere aita ta nirea izan zirala lenengoak Sabin'en alde emon ebenak. Ekintza arek gure eskualdeko politika egiturak aldatu ebazan. Ezin ukatu aren ondoren guzti orren izatea. Bizkortasun eta indar itzela izan ebala danak dakie... Baiña itxi daiguzan politika arriskodun gai oneik. Bakoitzak jakingo dau zer uste izan eta zer egin.

Goazen baiña, Sabin'en giza-irudi, gizatasun eta bere bizitza laburreko bidea ikustera. Bere anai Koldobika'k euskal arazoak gogoratu ta biotzeratu eutsozanean gazte barri ta gartsu bat zan. Bere adimenean, errizale-tasun au, bere erreljiño zuzentasunagaz bateratzen zan. Olan agertzen da Barzelona'n, bere ikaskide batzuekin, Berrio-Otxoa'tar Balendin'en gorpuzkiñen ondo-etorria antolatzen...

Eredu ta jarraigaria da bere siñismenean eta jokabide garbian (jarraitseko).

LETONA

Abando'ko Arranoa

Erljiiodun Jainkotiarra izan zan Sabin irakaslea, Ama Birjina'ren zalea, batez be Begoña eta Lourdes'era jo eban sarri. Bere ezkontza-eztaiondoko ibillera be araiño joan zan. Eskutitz eta idazlanetan be Jainkoari egokion jarraipidez jokatu eban: «Jaungoikoa-gaitik bakarrik ots-egin dau deadar onek», idatzi eban bein baten berak egindako euskal-egitaraua aitatur. Sabin'entzat auxe zan jatorrizko ikurburua: «Jaungoikoa eta Lagi-Zarra». Berak diñoanez ospetsuki, orixe zan bere politika irakaskintza. Irakurri egizue Abeletxe'k, AGUR onen 59'gn zenbakian idatzi daben lana.

Gaszte gartsu Jainkotiar onek, bere anai Koldobika'gaz, Barzelona'n egiten dau ikastaroa. Ango Ikastetxe Nagusi'ra oi dabil lege-jakintza ikasteko, naizta bere barrereko ixil-deia sendagintzea izan. Amak, ordurako alargun, semeekin egoteko, etxe-mail bat erosi eban an. Ori egiten ei-eben bilbotar sendi askok, etxeko kistar oitura garbi eta onak obeto zaintzeko euren artean. Olan, mutil biok amagaz, egunero Mezea entzuten eben eta gogojardunak egin garizuman, eta katoliko izatea bete.

Ikas-urte orreitan, Ikastetxe Nagusi'an egoan Prat de la Riba'ren izkuntz eta erri zaletasunak indar eta gogakizun andiagok emongo elsozan Sabin'en asmoari. Baiña, gogartu zan Sabin, ez ekiala euskerarik. Utsune itzal eta izugarria bere irakazkintza lanetan. Euskalerrian dagon ondasunik ederrena berak euki ez?... Euskerea, jatorrizko izkuntzea? Berak bear daben aga indartsuena... zelan egon eta bizi euskerea ondo-ondo jakin barik...

Erosten ditu billatzen dauzan elizti, izkera-gai, iztegi guztiak, eta bere burua jartzzen dau sugarrez, auzardiz eta kementsu munduan dan izkuntzarik ederrena ikastera. Lau-bost urte ondoren, ba-daki euskerea, askok eta askok baiño obeto. Bere lan, ardura, arazo, billaketa azterkariak biziagotuten dauz. Eta eriotzararte jarraituko dauan zerrendea: idazlan, izparringi, aldizkari, etimoloji-itxsorketa, elizti, ikas-liburu, toki-izen, egutegi, deun-izendegi, olerki eta eresi-doiñu lanak, asten dauz.

1888'ganean, ogeta iru urtegaz, Bilbo'ko Ikastetxerako euskal-irakasle agiria lortzeko alegiñak dagiz. Ez dautsoe emoten agiririk, ezta Unamono'ri be orretara alegindu arren, eta Sabin'en antzera, euskal-zale sutsua ta foru-zalea orduan izan arren. Gernika ta Nabarniz'ko mendietan ikusiko dogu ondoren Sabin gazte ikasia, bere txakurrakaz basurde eiztari, ainbeste gogo-lanez nekaturik, oldozteko eta alaitzeko asmoan, baita angu baserrietan bere euskera ikasi barria indartzen be.

Andik laster, politika arriskutsu arazoetan ikusiko dogu. Ogeta bost urtekin «La Abeja» aldizkarian lau idazlan argitaltzen ditu: «Erriaren lau egite goragarriak», Arrigorriaga, Gordexola, Otxandiano ta Mungi'ko gudaketak. Sabin'en idazlanak arrimen-kikildurak sort-araziten dautsee batzuei, baiña argitalpenaren albistea laster zabaltzen da, ta erria aldeko agertzen jako. Lau idazlanok liburu baten pillotzen dabez. Liburu orrek daroan aitormenen jakin-guraz dira danak Bilbo'n. Karlista zarren eta barrien artean, ez-tabaida ta asarre andiak sortzen dauz. Euskalduntasuna modazko arazo biurtzen da, ta Labayru, Kanpion, Novia Salcedo ta beste idazlari ugarik ots-zarata egiten dabe. Baiña Sabin guztien artean negusi.

Euskalduntasunaren aurka egozanak be ba-ziran. Ori baserrikeri utsa, jauntxokeria, karlisten saminkeria, bilbotarren besteenganako ikusi-eziña zala salatu be. Olan, gorrotor edo tarteko sakona beintzat, talde bien artean sortu bear.

Sabin, 1893'gneko Bagillean, ogei lagunekaz Begoña'n, azkari bat egiteko alkartu zan. Janariaren ostein erriarentzako bere agerkai-deia berbaldi samurgarrian azaltzen dautse. Larrazabal baserri aretan jankide ziran karlista foru-zaleak arrituta, zorabiatuta lez geratu ziran. Baiña, Sabin'ek, bere anai Koldobika'ren laguntzagaz asi eban bidean sendoro jarraitzen dau. Egun batzuk geroago, asteroko bat «Bizkaitarra» irargiten dau. Berberak idatzi ia guztia, bere ikazkintza barria, euskaldunen betikoa, agertuz, filosofi, filoloji ta edesti-politikea, aldikatuz beste idazlan batzuekaz.

Aldizkariak abegi ona dau, ta Sabin'en gogamenak be bai. Ibillaldien ibillaldiz, errietan zabaltzen dau bere asmoa. Euskalerrri osoan dabil, eta urrengo urtean, Naparrak jagiko dira, asmoren bat foru-aurka datorrelako: «Gamazada» deritxen jagitze ospetsua izan zan: Bakea ta Foruak», deadarka.

Batasunaren zinañtzaz, Kastexon'go agerkun andira, or doaz Sabin eta bere anai.
(Jarraitzeko)

LETONA

Otxando Margolaria

Bizi, Bilbo'ko Deustu'n bizi da. Jayo Alicante'n. Jatorriz, urrean euskotarra. Au dogu Otxando'tar Saulo margolaria. Mutil on eta begikoa, erromantiku ta lagun-zalea. Nire aspaldiko adizkide ta ezaguna da, augaitik beragaz alkar-izketea izan dot:

—Zer diñostazu orain bizi zaran Bilbo erri onetzaz.

—Bilbo, erti-lan giroko erria da. Nire ustez, ifun ez dira ertilanak Bilbo'ni aña aintzakotzat artuten. Nortasun sakona; gogamena, antxiñako kultura barrenetan aberastua; olerkaria, bere izatez; ori da Bilbao. Margolari ospatsu Arteta zanak, batez be, emengo kultur aberats sakona adierazo ta dizdiratzen dau.

—Zuk, zeuk ez dakizu euskerarik. Baiña zer deritxazu euskerari. Zer da zuretzat euskal izkuntzea?

—Niretzako, euskerea, erri zintzo antxiñakoaren adierazpen sakona da. Ategingarria yat. Entzutean, bere doinuak, gizonkiz eta, balera, ezitxuz ots egiten daust belarrietan. Doiñua margoztu al ba'ledi, euskerarena nire erti gaia izango litzake.

Euskaldunen gauza ugari, orraitio, margoztu dodaz: Nerbion itxas-adar luzea bere uretan dagozan eta dabiltzan itxasontzi, kabarrak, txanel itxusi ta politikak, bere basterretako ontzigintza lanpetu ta zaratatsuak eta ol-lantegien kezulo asko, andiak beti kea darioela. Baita Gernika ta ango «Arbola santua, euskaldunen artean guztiz mailatua» be.

—Orrelango lauki margoirudiak erosiko dautsuez, edo salduko dozuzala emen uste dot.

—Bai zorionez, eta beste muerarikoak be bai. Orain aldi luzea ez dala, Madrid'eko Gaurkotiar Erti Erakustokiak —Museo de Arte Contemporaneo— neure lauki bat erosi eustan: «Udabarrian madariak». Margoirudi au, berrirudizko, erderaz, neo-figurativo deituten yakon Europa-erdi aldeko ikastol-artekoa da.

—Saulo, adizkide, zelangoa izan zan zure biziera? Zelan etorri zihan Bilbo'ra?

—Bilbotar batek Bilbo'ra etorri nintela esan eustan, eta ni etorri. Lenago, an, suzko lan

zantlar baten bearra egiten neban, lau laurleko eguneko irabaziz. Gero, arregi ta kaietan, alober apur bat obeagaz. Amazortzi urte neukazala, Alicante axpearteko gazte doakabe aldrearen buru, barren-berreneko sugar matxin-iraultketazalez ta maitasun bearez. Sastegi balen aurkituriko liburutik ikasi neban irakurten. Lagun batek zenbatiztia irakatsi eustan. Ez yat atsegin, ez beste aginduak ez esanak agiterik. Orain ere ez... Gizonak bere buruaren jabe izan bear dau.

Oraingoz nire amaztegia, Erti-lana da. Baiña esker-oneko lez, autortu bear dot, Llagunotarrak abegi ona egin eustela. Euren estalpe ta babesean iñoiz ezagutu ez dodan maitasuna idoro neban, Bilbo'ra etorri nintzanean.

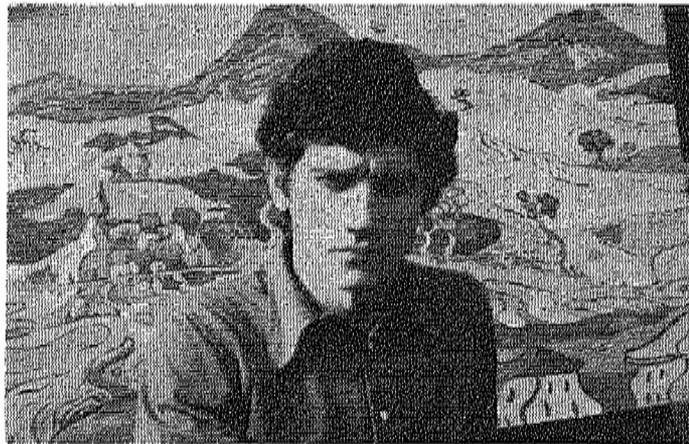
* * *

Otxando'tar Saulo'ri, Castell-blanch ikaste-saria edo bekea emon dautse. Au artuta Erroma'ra abiatu zan bere Erti-teknika ta ikasteak obeagotzera. San Gio-

gutu dauz. Picasso'k Italia'n daukon indarra, batez be zizelketan, ikusi al izan dau.

Joan dan udan, ez dau Saulo'k opor-aldirik izan. Sari-beka orregaz, Erroma'tik Eskandinavia'ra ibilladia egin eban, geiago ikasteko asmoz. Bruno Landi'k esan ei euston, bestelango errieta-ko erti sortarazien ardurea, izatea ta kezkak jakin gura beebazan, ara joan bear ebala.

—Asmo agertze onek —diñost— arduratu ninduan, gaurko margolari ta zizelketari onetsuen lanak ezagutu gura neban-eta. Izan be, ara eldurik, Egon Fisch'eren eta Atlan'eri erti-lanketak erasan, biotz-ikaratu ta atseginu ninduen. Orain, poz-pozik nabil nere bizi-bide onetan. Nire eritxiz, Jaungoikoaren berbea lurrean adierazten dauan olerkaria, margolaria da. Elorrieta'ko ikastegi-lantegian aurkituko nozue nire jardunetan. Azkenengo egin dodan nire lana, Francisco Greña'ren (G. B.) giza-irudia, soingaiña izan da. March'en ikaste-sari bekarako

vanni kalean, margolari ta zizelketari ospatsua dan P. Tito'ren lagun egon zan. Saulo, era be-rean, margolaria ta zizelketaria da. Erroma'n, izendatutako P. Tito'ren lanak ez ezik, Bruno Landi'ren margokiak eta Fano Fernández'en zizelketak be eza-

aurkeztu naz. Eta orain, berbea emona nago ta betebearra daukot, Deustu'ko Pasiotarren eleizan Gurutzebidea egitea.

—Bai, Otxando lagun, ori bai izango dala Ertilari benetakoaren agite ederra.

LETONA

Atzeratuentzat Irabazbidea

Orain zazpiren bat illabete, mutil atzeratuen lanbiderako lenengo langintza ola irazi zan emen Bilbo'n. Benetako jarraibidea ebalako, barri au alderdi guztietara zabaldu eben. Bilbo-Zorrotza'ko Udal-arategian, 50 gogo-atzeratuak txarri okelaren gertaerak apaintzeko lanean dabiltz. Langintza onen onura irabazkiak salerosketa andikoak dira.

Eskutitz ugari artzen dau Langintzak. Bizkaia bertatik 6.000 eskari dagie or atzeratuak lekurtzeko. Eta beste lurraldeetatik zenbat eskari eltzen dirala uste dozue? Arritu zaitezte, gitxienez 330.000. Etenbako naspilla sortzeko aña eskaera izan dira.

España'ko sendietatik erdiak baiño geiagok, seme atzeraturen bat onenganatzea gura leukee. Baiña agiri danez, ezin dabe geiagorik artu oraingoz beintzat. Sarritan, dirua eskeiniñiz egiten dira eskariak.

Eta ez uste izan, Langintza onek ez dauksela mutil langille orrei ezer ordaintzen, naita oneik atzeratuak izan. Bataz beste, ta zein lanetan diarduen, 3.500 lauerleko, 5.500, baita geiagokoak be ba-dira aloberak. Gizarte-babeskariak «Seguridad Social»ekoak nuer-tuten ditu, ta edozein langitza lez, lan-arauak jarraitu bearrean da.

Eta ainbeste eskari datorrela, zer egin? Oraingoan, 1.500 eska-eskutitzeri, eldu diran arauz, jaramon egin, eta baietzta dabez. Lenengo Bizkai'koak eta Euskalerritik datozenak onartuaz. Gobernuko Lan-ordezkaritzatik, Gitxiagotuen Legeari (Ley de Minusválidos) itxoiten dagoz, Langitzaren zabalpena egiteko.

Zenbat atzeratu edo gogo-osotugabe ete dagoz España osoan? Goikoak diñoenez 660.000'tik gora. Orregaitik zabalkundea, ta España'ko eskualde danetan ipiñi gura dabez. Ori ta, basetxe-granjak ipinteko gogoketetan dagoz, oneik be atzeratuen lanerako. Jakiña, au egiteko dirutza andia ta Lan-ministruakuntzaren laguntza bearko dira.

Nortzuk izango ete dira Bilbo'ko Langitza andi onetan, bearrean diarduen eta urrengo asiko diran atzeratuen arduradunak? Orretarako beste asmo bat daukee, etxe, jantoki, eroate-ekarketarakoak sortzea. Aurre-kontu dirutzea, diñoenez, 180 milloi laurlekotik gora izan bearko dau. Mutillak ondo, egoki begiratu ta zaindurik egongo dira. Baita Langitza bertan lan-ogibidea irakatsi ta irakatsiko dautseen aolkari, irakasle, ta oarkariak bideratu ta eraenduko dabez. Eta orreik zintzo ta poz-pozik.

Lanera, nabarmenezko eran barruratzen dira, baita irabazki etekiñak erakusmen guztiz ederragaz osotu be. Eurak, euren jardunketan, gu baiño obeak dira, eginbearra bete-tzea baiño beste gogamenik ez daukielako. Eta beste onetan be aztergarri agertzen yakuz: arzo, aizkora ta beste onelako burdun-tresnekin, orain arte ez dabe miñik artu, ezta zauri txikienik egin be. Ori zelan eta zergaitik? Ez dabelako beste ezertaritzen euren almen eta gogoa.

Bateren batek itaundu legike: Langintza orren irabazi ta onurak norentzat dira? Irakurleok jakin begie, aberatspidezko elbururik ez daukala Lantegiak. Bere asmo eginkizunak urrun dagoz gogamen orretatik. Orko irabazi banakizunak ez dira banatuten, eta bertako lagunartean gitxienez %51 atzeratuak eurak izan bear dabe. Geigao, naiko zabalpen lortuta gero, Bizkara izango da orren jabe.

Gero, Langitza bertako arduradunak eta langilleak ordainduko dira, baiña banakizunik бага. Jakiña, atzeratu gixajoak ezin izan aginpiderik, ta eurentzako zorionez, ez dabe izango orretan atsekaberik ezta artega aldirik be.

Ixilpean irauñ gura dauan euskaldun batek, emoitza andi bat egin dautso Langintza oneri. Milla milloi laurlekora urreratzen dala diño. Langitzaren erderazko izena; «Productos Cárnicos los Subnormales» aldatu gura ez-dabe.

Barrero diñot, sekulako eginzunik onena Euskalerrian dogu. 50 mutil atzeratuak osotzen dabe langitza au. Laster 1.500 izango dira. Ta gero, aurki, ugari, gaurko gizarte onetan bizibide soil ta nortasun egokia aurkituko dabezan atzeratu, gogo-osotasun gitxidunak.